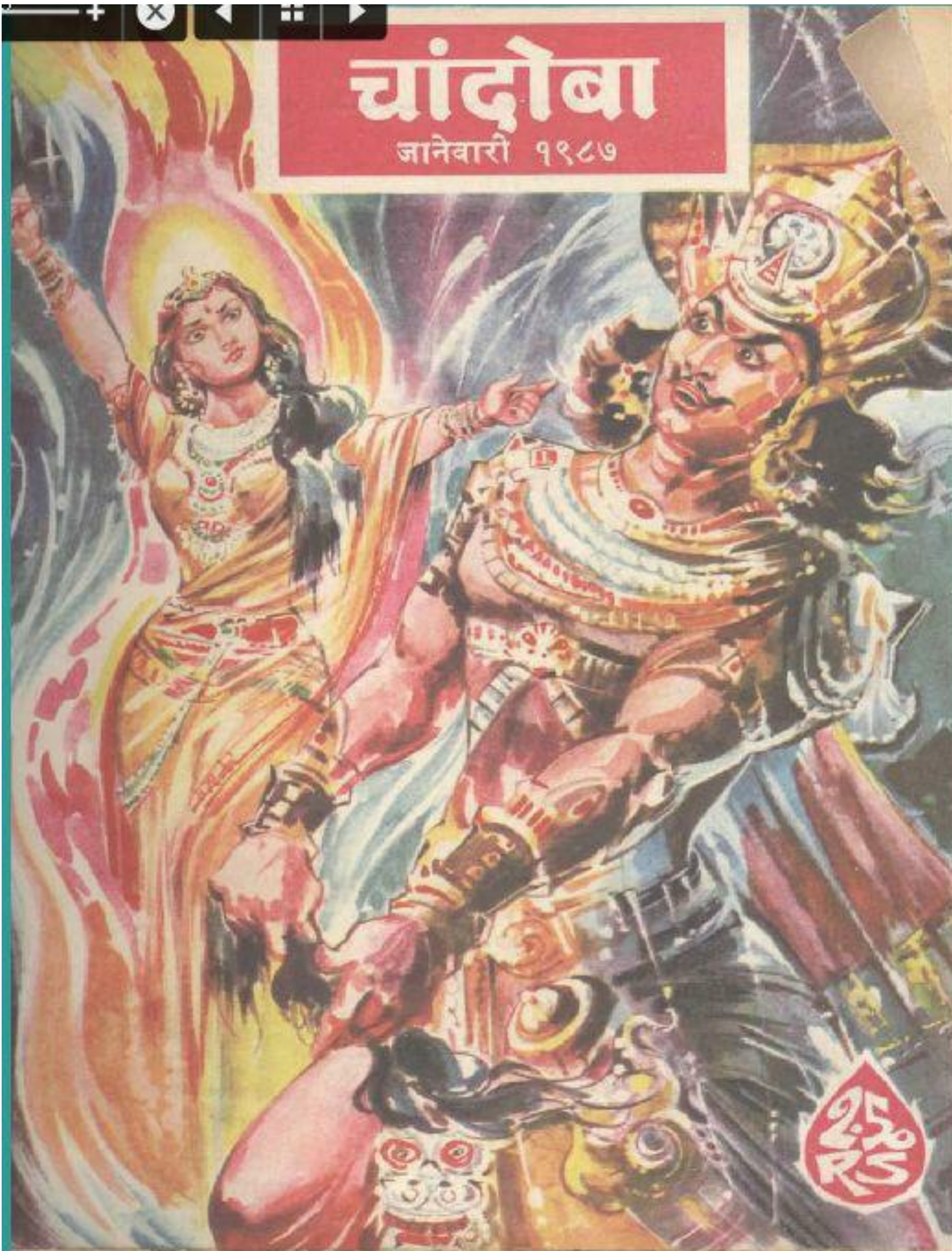

चांदोबा
जानेवारी १९८७
2.50
RS

चांदोबा

संस्थापक : 'चक्रपाणी'

संचालक : नागिरेड्डी

जीवन जगण्यासाठी मनुष्याला कोणता ना कोणतातरी व्यवसाय कामधंदा करण्याची आवश्यकता असते परंतु सर्वांनाच तसा उद्योगधंदा करणे लागू पडतो असे नाही. जो ज्या काही कामकाजात निपुणता प्राप्त करीत नाही. त्याला त्या काही कामात सफलता प्राप्त होत नाही. "स्वार्थ" हि गोष्ट वाचून आपल्याला त्याचा बोध होईल.

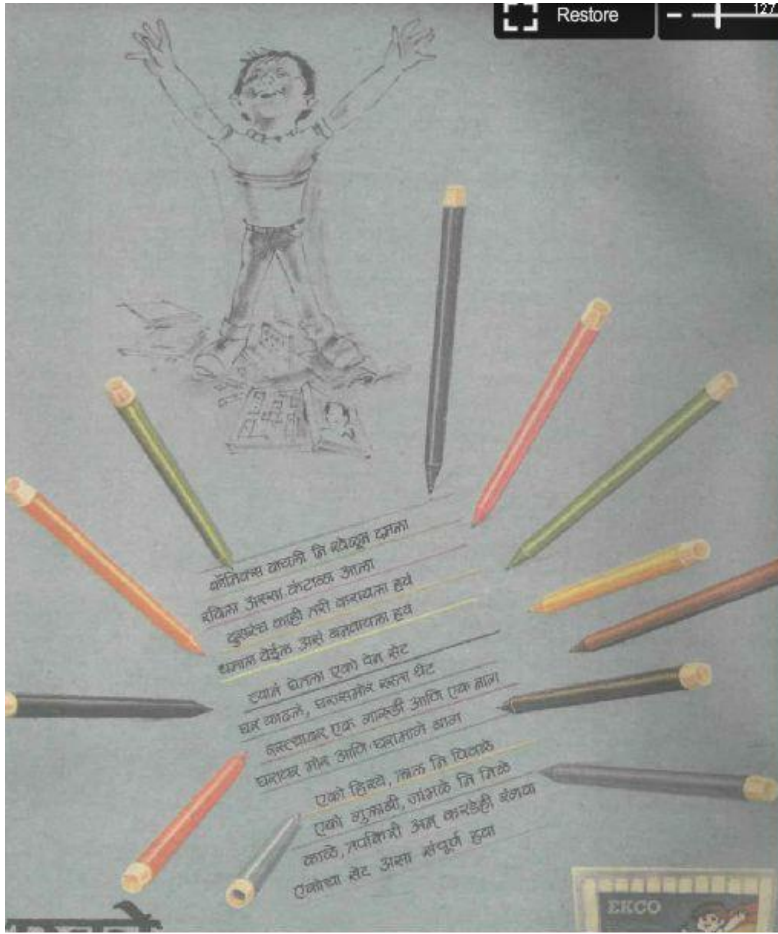
अमर वाणी

करावित्र शरीरस्य नेत्रयोरिव पक्ष्मणी ।
अविचार्य प्रियं कुर्यात्, तन्मित्रं मित्रमुच्यते ।।

[शरिराचे रक्षण करण्यास जशी हातांची मदत होते. तसेच डोळ्याचे रक्षण पापण्या करतात. त्याच प्रमाणे संकटकाळी आपण सांगितल्या शिवायच मित्रमंडळी आपल्या मदतीला धावून येतात.]

वर्ष : ३६ | जानेवारी १९८७ | अंक : ७

एक प्रत : २-५० :: वार्षिक वर्गणी : ३०-००

चांदोबातील

खरा मित्र

नेपिल्स मधे एका घराला अचानक आग लागली. त्या घरातील पाळीव रॉकी नावाच्या कुत्र्याने आपल्या मालकिणीला व तीन वर्षाच्या मुलीला आगीतून वाचविण्यासाठी आगीत उडी मारली. व त्या दोघींचे कपडे तोंडांत धरून त्यांना बाहेर ओढत आणले. आणखी आगीत सांपडलेल्या लोकांना वाचविण्याच्या प्रयत्नात असतांनाच तो कुत्रा स्वतः जळून मरून गेला.

नेपोलियनचे जहाज

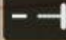
नीलयुद्धाच्या पूर्वी एक महिना सन् १७९८ जुलै पहिली तारीख ह्या दिवशी नेपोलियन बोनापार्ट चे ऐपेट्रियट नावाचे जहाज इजिप्तच्या समुद्र किनाऱ्यावर बुडून गेले. १८८ वर्षांनि त्यांना बुडालेल्या जहाजाचा शोध फ्रान्सच्या काही संशोधकांनी लावला.

फोटो काढणारा फोन

क्षणभरातच फोटो काढून तो फोटो दुसऱ्या ठिकाणी पाठवून देणारा एक फोन तयार करण्यात आला आहे.

Restore

127

चोलराजा - विष्णुदास

कांचीपुरचा चोलराजा विष्णुचा परमभक्त होता. एका पर्वणीच्या दिवशी पुजेला निघाला. त्याच्या येण्यापूर्वीच एका विष्णुदास नावाच्या निर्धन भक्ताने विष्णुच्या अंगाखांद्यावर तुळशीच्या माळा घालून विष्णुला अलंकृत केले. ते पाहून राजाला अतिशय संताप आला की, आजच्या शुभ दिवशी विष्णु भगवान अशा तऱ्हेने सजविला जावा. ह्यानंतर त्याने सर्व रत्न अलंकार विष्णुला घातले व दानधर्म करून थाटामाटात विष्णुची पुजा केली.

त्या गरिब विष्णुदासाने वेगळी विष्णुची प्रतिष्ठापना केली. आणि माधुकरी मागून जे काही मिळेल त्याचा नैवेद्य दाखवून त्याची मनोभावे पुजाअर्चा केली. तो एकदा अशीच पुजा संपवून ध्यान करीत असतांना कोणीतरी व्यक्ति तेथे येऊन देवाचा प्रसाद चोरून नेत होती. त्याने किलकिले करून पाहिले. तेव्हां तेथे एक गरिब माणुस प्रसाद घेत होता. त्याने पहाताच पकडले जाऊ ह्या भितीने तो माणुस प्रसाद न घेता पळून जाऊ लागला. परंतु विष्णुदासनी तो प्रसाद हातात घेतला व पाठोपाठ जाऊ लागले. तो गरीब माणूस धावून थकला व बेशुद्ध झाला विष्णुदासनां त्या माणसाची किंवा आली त्यांनी त्याच्या तोंडावर पाणी शिंपडले व थोडे पाणी पाजले. दुसऱ्या क्षणी तेथे विष्णु भगवान प्रत्यक्ष झाले आणि अत्यंत प्रेमान आलिंगन करून त्याला स्वत: मधे सामावून घेतले.

हि गोष्ट समजताच चोलराज चिंतामग्न झाला. विष्णुदासासारखा गरीब माणुस सुद्धा देवामधे लिन झाला. नंतर तो वैरागी झाला. तेव्हां विष्णु स्वत: प्रत्यक्ष होऊन म्हणाले-"राजा, तू आणि हा विष्णुदास दोघे माझे परमभक्त आहात. तुम्ही दोघांनी यथाशक्ति माझी आराधना केली आहात. परंतु तुझ्या मनांत थोडासा अहंकार भरलेला तो दूर करण्यासाठी मी हे केले." असे म्हणून विष्णुने राजाला आशिर्वाद दिला.

विवाहांची अट

वसंतागिरी राज्याच राजा चंद्रकांत अविवाहित तरुण होता. एकदां तो सकाळीच वनविहारासाठी बाहेर पडला. तेथे एका सरोवरांत यथेच्च स्नान करून बाहेर पडला. तो त्याला भिल्लांच्या वस्तीकडे जात असलेली सुंदर मोहक एक तरुणी दिसली. तिच्या चेहऱ्यावरील निरागस भाव आणि तिचे रूप लावण्या-वर तो मोहित झाला.

त्यावेळी तो तसाच आपल्या राजवाड्यांत परत आला. परंतु ती भिल्लकन्या त्याच्या मनांतून जाईना. त्याला सतत तिचे रूप लावण्य दिसू लागले. त्याला तिच्याशी लग्न करण्याची इच्छा उत्पन्न झाली. पण त्याच्या मनांत वारंवार एक विचार ग्रस्त करू लागला कि मी एका देशाचा राजा मग त्या भिल्लाच्या मुलीशी कसा लग्न करूं शकेन? हे कसे शक्य होईल?

राजाला बैचेन झालेला पाहून मंत्री देववर्मांने त्याला विचारले-"आपण कोणत्या विषयावर एवढा गहन विचार करीत आहांत? आपल्या चिंतेचे कारण सांगू शकाल काय?"

राजाने मनांत काहीही न ठेवतां सरळ त्या भिल्लाच्या मुलीची गोष्ट त्याला सांगून टाकली. म्हणाला-"तिच्याशी लग्न करण्याची तीव्र इच्छा मला सतावीत आहे. पण एका राजाचें एका भिल्लाच्या मुलीशी लग्न कसे शक्य होईल, याचा मी विचार करीत आहे." आपल्याला ह्यावर काही तोडगा काढता येईला कां?

क्षणभर विचार करून मंत्री म्हणाला-"तो तुमच्या मुगुटांतील हिरा. अगोदर हा मातीतच पडलेला होता नां? तो ह्या मुगुटावर आल्याने त्याचे महत्व किती वाढलें आहे. तसेच तुमच्या मनांत त्या

भिल्लकन्ये विषयीचा न्याय अन्याय उचित अनुचित वगैरे वाटल्याचे कांहीं कारण नाही. एक वर्षभर तुम्हीं तिला राजकुळातील तथा राजवाड्यांतील रीति रिवाज संस्कार शिकवून तयार करा, आणि मग तिच्याशी लग्न करा. ह्यामुळें जनतेपुढें एक आदर्श ही ठेवला जाईल. उद्याच मीं भिल्ल वस्तींत जाऊन त्या मुलीचा शोध घेतो." व ती कोण ह्याची चौकशी करतो.

"नको! नको! मीच जातो. मी त्या मुलीला पाहिले आहे. मग तिने नको कां मला पहायला?" राजा उत्साहित होऊन म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी राजा स्वत: गेला. तेव्हां त्याला समजले कि, ती मुलगी भिल्ल सरदाराची एकुलती एक कन्या आहे. तिचे नांव चंपकवल्ली आहे. ती त्याची अत्यंत लाडकी आहे.

राजाला आपल्या वस्तीत आलेला पाहून त्या भिल्ल सरदाराने त्याचे सत्कार केला आणि मोठ्या आदरानें त्याचा आतिथ्य सत्कार करून म्हणाला–"आज आमचा भाग्याचा दिवस. आपली पायधूळ आमच्या वस्तीत पडली. महाराज मी आपली काय सेवा करूं?"

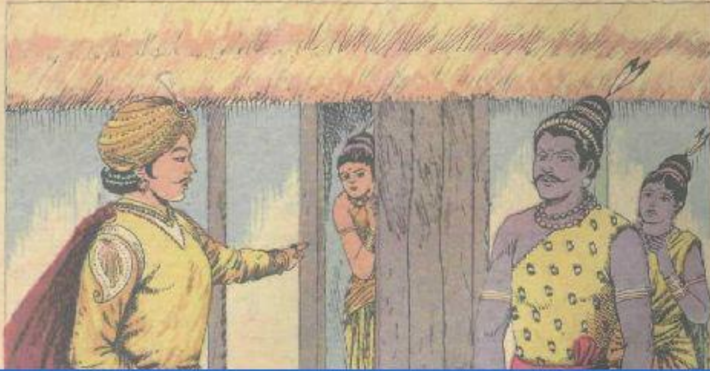
दाराआड उभ्या असलेल्या चंपकवल्ली-कडे इशारा करून राजा म्हणाला–"जर त्या मुलीला पसंत असेल तर मी तिच्याशी लग्न करूं इच्छितो." राजाचे बोलणे ऐकताच चंपकवल्ली घरांत गेली. तिच्या पाठोपाठ भिल्ल सरदारही आंत गेला. घरांतील बाकी लोकांचा विचार घेऊन बाहेर येऊन तो म्हणाला–"महाराज, क्षमा असावी. हे लग्न होऊ शकत नाही आणि यदाकदाचित झालेच तर चंपकवल्ली आपल्याबरोबर राजवाड्यांत येऊ राहू शकणार नाही. ती इथेच राहील. कारण अशीच आमच्या भिल्ल जातीत अट आहे. महाराजांनी आमच्यावर कृपा करावी."

"लग्न झाल्यावर सुद्धा जर माझी बायको माझ्या बरोबर राजवाड्यांत येणार नसेल तर त्या लग्न करून घेण्यात तरी काय अर्थ आहे?" असे सांगून राजा परतला.

राजा परतल्यावर मंत्री देववर्माने विचारले–"असे असून देखील आपण तिच्याशी लग्न करू इच्छिता कां?" चंद्र-कान्ताने होकारार्थी मान हलवली आणि म्हणाला–"पण त्या अटीचे काय?" आम्ही ह्यावर काय उपाय काढावा.

मंत्री थोडावेळ विचार करीत उभा राहिला आणि "मला आज्ञा असावी" असे म्हणून झटक्यांत निघून गेला.

दुसरे दिवशी मंत्री राजाला घेऊन उद्यानांत फिरावयास गेला. तेथे एका लता मंडपांत राजकुमारीची वेषभूषा करीत बसलेली चंपकवल्ली त्यांच्या दृष्टीस पडली. चंद्रकांतने विस्मयाने मंत्र्याकडे पाहिले. तो म्हणाला–"काल चारसशस्त्र शिपायांना

पाठवून हिला बोलावून घेतले. पण हिच्या पित्यानी किंवा कोणीही गांवकऱ्यांनी त्यांना आडविले नाही. राजाच्या इच्छेविरुद्ध जाणे बरे नाही असे समजून कदाचित ते सर्व गप्प असतील."

मंत्र्याचे हे काम राजाला मुळीच आवडले नाही. त्याला फार दु:ख झाले. तो म्हणाला– "इच्छेविरुद्ध जबरदस्तीने असली कामे करता कामा नयेत. आज संध्याकाळीच मी स्वत: जाऊन चंपकवल्लीला तिच्या घरी नेऊन पोहोंचवतो. तिच्या पित्याची क्षमा मागतों." आपले असे करणें न्यायाला अनुसरून नाही.

म्हटल्याप्रमाणे राजा स्वत: चंपकवल्लीला घेऊन भील्ल वस्तीत गेला. राजाला पाहून चंपकवल्लीचा बाप आपल्या सर्व गोतावळ्यासह राजाला सामोरा गेला. मोठ्या आदराने त्याचे स्वागत केले आणि म्हणाला– "मी आपल्या प्रेमाची परीक्षा पाहण्यासाठीच अट घातली होती. कारण लग्न झाल्यावर ही मुलगी राजाची पट्टराणी होण्याच्या लायकीची नाही. म्हणून तिला परत पाठवून दिलीत तर संकटच नाही कां? तस पाहिलं तर मुलाची आणि माझी इच्छा असेल तरच मी हिच्याशी लग्न करू इच्छतो. ह्या अटीनीच आपल्या मनाचा मोठेपणा व सात्विक भाव दिसून आला होता."

भिल्ल सरदाराने मोठ्या आनंदान दोघांच्या लग्नाला संमती दिल्याचे पाहून राजाला परमानंद झाला. त्याने प्रेमाने आलिंगन देऊन आपला हर्ष व्यक्त केला. मोठ्या जोरात त्यांच्या लग्नाची तयारी करण्यात मग्न झाला.

यथा समयी राजोचित वैभवाने दोघांचे लग्न झाले आणि चंपकवल्लीने राजप्रासादांत प्रवेश केला. तेथे योग्य गुरूच्या जवळ तिने राजकुटुंबाला आवश्यक असे शिक्षण मिळविले आणि महाराज चंद्रकात राजाला शोभेल अशी त्याची पट्टराणी झाली व दोघे सुखानें राज्य करून लागले. वैवाहिक जिवन आनंदाने उपभोगू लागले.

जिवंत भूत

सिद्धपुर गांवाचा जमिनदार रंगराज आपल्या गावांतील मध्य वस्तीत स्वत:च्या दुमजली वाड्यांत राहात होता. त्याच्या शेजारीच एक जुने पडके घर होते त्यांत शिवनाथ नावाचे एक गरीब कुटूंब राहात असे. त्याच्या घरात बरीच माणसे रहात होती व नेहमी वर्दळ असे.

आपल्या घराशेजारीच एका गरीब कुटुंबाचे बिऱ्हाड असणे व त्याच्या घरात माणसांचा सतत वावर असल्याचे रंगराजला पसंत नव्हते. म्हणून तो काहींना काही तरी खुसपट काढून त्याला चिथावून लावण्याचा प्रयत्न करीत असे.

कधी रंगराज शिवनाथला बोलावून सांगे कि त्याच्या कोंबड्या येऊन आमच्या झाडाची नासधूस करतात तर कधी तुमच्या घरांतील सांडपाण्याची घाण आमच्या दारांत येते, तर मुलांच्या गडबडीने आम्हांला त्रास होतो. एक ना दोन. नेहमी अशा तक्रारी करीत असे. धमक्या देत असे.

रंगराजचा हेतू शिवनाथच्या लक्षात आला. पण तो काय करणार? तो मोलमजूरी करून आपल्या पिढिजात असलेल्या घरांतच राहात होता व त्यात सुख मानत होता.

एक दिवस असेच रंगराजाने शिवनाथाला बोलावून सांगितले कि, त्याची कोंबड्या बदके आमची बाग उध्वस्त करतात व शिवाय तुमची मुले इतका आरडाओरडा आणि गोंगाट करतात कि कोणाला काहीही करायला सुचत नाही. नां झोप नां पूजा शांतता पाठ. शेवटी बोटे मोडत म्हणाला– "तुझे खोपटे जळून खाक झाल्याशिवाय तू काही येथून हालणार नाहीस." आता मीच त्याची काहीतरी युक्ती करतो.

घर जाळण्याचे शब्द ऐकल्याबरोबर शिवनाथला वाईट वाटले. तो घाबरला कारण तो गावाचा जमिनदार ठरला मनांत आल्याबरोबर घर जाळायला तो कमी करणार नाही आणि त्याला अडवणार तरी कोण? त्यापेक्षा आपण गांव सोडून गेलेले बरे.

असा विचार करून त्याने आपले घर विकायचे ठरवले व त्यासंबधी विचारले रंगराजलाच शिवनाथने विचारून आपले घर अगदी थोडचा किंमतीत विकून टाकले आणि तो गाव सोडून मुलाबाळांसह व थोडचा सामानसुमानासह दुसऱ्या गांवी निघून गेला.

काही वर्षांनी रंगराजला त्या खेडयांत राहण्याचा कंटाळा आला. त्याची मुलेही मोठी झाली होती. त्यांच्या शिक्षणासाठी सुद्धा त्याला शहरांत जाऊन रहावे असे वाटू लागले. त्याप्रमाणे त्याने एका शहरात एक घर विकत घेतले व तेथे सर्वांना घेऊन सामानसुमाना सकट राहण्यासाठी गेला.

त्या दिवशी तो आपल्या घरांत गेला त्याच दिवशी त्याच्या शेजारच्या घरांतून एकाएकी गडबड गोंगाट ऐकू येऊ लागला. कशाचा आरडाओरडा आहे हे पाहण्यासाठी रंगराज तेथे गेला. तोपर्यंत तेथे खूप गर्दी जमली होती. रंगराजाने एकाला जवळ बोलावून कसला गोंधळ आहे म्हणून त्याला विचारले.

तो म्हणाला–"आहो! काही दिवसापूर्वीच ह्या मालकाने बऱ्याच किंमतीला हे घर विकत घेतले. परंतु एक दिवस सुद्धा तो घरांत सुखाने राहूं शकला नाही. ह्या घरांत एक भूत घुसून बसले आहे. ते ह्यांना फार त्रास देताय.

त्याला घालविण्यासाठी त्या मालकानी पुष्कळ प्रयत्न करून पाहिले. मंत्रतंत्र केले, जादू टोणे केले. गंडेदोरे झाले पण काही उपयोग झालां नाही. शेवटी त्याने केरळातून एक मांत्रिक आणला आहे, त्याच्या उपचाराचा हा सारा गोंगांट चालू आहे.

काय मंत्रतंत्र चालले आहेत? हे पाहण्यासाठी रंगराज त्या घरांत शिरला. मंत्रतंत्राची मांडणी करतां करतां मांत्रिक मालकाला म्हणाला–"काय सांगू, तुम्हांला विंध्याचलराव, तुमच्या घरांत जबरदस्त भुतांनी वस्ती केली आहे.

तुम्ही वेळेवरच मला बोलावलेत. आतां मुळीच काळजी करू नका माझी मंत्र पूजा संपतां संपताच ते भूत ह्या गावाची वेस ओलांडून पळून जाईल."

विंध्याचलराव जणूं आपल्याशीच पण लोकांना संबोधून म्हणाला–"माझे दुर्दैवच म्हणायचे. मी ते शेजारचे घर घ्यायला पाहिजे होते. पण आता काय उपयोग. ते घर रंगराज नावाच्या एका मोठ्या श्रीमंत जमीनदाराने भरपूर किंमत देऊन ते विकत घेतले आहे. पाहूं या. आता हा शेवटचाच प्रयत्न.

एवढयाने ते भूत हे घर सोडून गेले नाही तर नशीबावर हवाला ठेऊन मी हे घर सोडून दुसरीकडे कोठे तरी निघून जाईन."

विंध्याचलरावाच्या तोंडून रंगराजाचे नांव ऐकतांच घरांतील भुताने एक मोठा हुंकार भरला. जमलेले सर्व लोक एक दुसऱ्याकडे थरथरत घाबरून पाहूं लागले. तेवढयांत भूत बोलू लागले. त्याने विचारले–

"रंगराज म्हणजे तो सिद्धपुर गांवचा जमीनदार तर नाही? त्यानेच घेतले आहे का शेजारचे घर?"

सर्व लोक घाबरलेले पाहून मांत्रिकाने विंध्याचलरावाकडे आश्चर्याने प्रश्नार्थं मुद्रेने पाहिले.

विंध्याचलराव मांत्रिकाला म्हणाला–"होय. ते शेजारचे घर सिद्धपुरच्या जमीनदाराने–रंगराजनेच–विकत घेतले आहे."

"तर मग मी हे घरच काय पण हा गांवच सोडून जातो." भूत हतबुद्ध होऊन म्हणाले.

मांत्रिक मोठ्या गर्वाने आपलीं मिशी पिळून म्हणाला–"पाहिलंत! मी अजून

मंत्र म्हणायला सुरवात सुद्धा केली नाही. तोच भुताने पळून जाण्याचा विचारही करून टाकला."

भूत अट्टाहास करून म्हणाले–"तुझ्या मंत्रतंत्राच्या भितीने नाही मी येथुन निघून जात. खरी गोष्ट अशी आहे. ऐक. माझे नांव शिवनाथ. मी रंगराजच्या सिद्धपुरातच त्याच्या शेजाराला राहात होतो. तेव्हा त्याने मला इतका त्रास दिला कि, त्याला कंटाळून वैतागून मी माझे पडके खोपटे सुद्धां विकून टाकून ते गांव सोडून निघून गेलो, पण माझ्या सर्व कुटुंबाची वाताहात झाली. शेवटी अखेर नरक यातना भोगून मरण पावलो." "अरे! शेजाऱ्यांना नाहक त्रास देणारी माणसेच भुतापेक्षा जास्त खतरनाक असतात. रंगराजच्या शेजाराने तुम्हाला लवकरच तो अनुभव येईल."

क्षणार्धात त्या घरांत एक मोठे चक्री-वादळ उठले आणि मांत्रिकांची सर्व पूजा सामुग्री उधळून गेली. मांत्रिक मोठमोठ्याने मंत्र म्हणू लागला. तेवढ्यात वरच्या खिडकीतून भूत सटकन् निघून गेले.

जमलेले लोक रंगराजकडे पाहून आप-सात कुजबुजू लागले. त्यावर रंगराज म्हणाला–"भुताच्या बोलण्यांतला रंगराज बहुतेक मीच असावा असे वाटते. पण हे भूतही दुष्ट असले पाहिजे. अहो आजकाल माणसांतली तरी सत्यता कुठे शिल्लक राहिली आहे? तीच गोष्ट भुताची म्हणून मला वाटते ह्या भुताच्या बोलण्याकडे लक्ष देण्यांत काही अर्थ नाहीं."

ह्यावर एकजण म्हणाला–"काय माहीत हे भूत शिवनाथचे आहे का भूतनाथचे? मला वाटते मांत्रिकाची अवहेलना करण्या-साठीच त्याने असे काही म्हटले असणार."

काही लोकांनी हसून डोकी हलवली. परंतु रंगराज अपमान झाल्याप्रमाणे मान खाली करून निघून गेला.

तेव्हांपासून त्याने शेजाऱ्यांशीच नव्हे तर सर्वांशीच सद्व्यवहार करून चांगले नांव मिळविले.

अग्नि द्वीप

[७]

[उग्राक्षाच्या हाती कैदेत असलेल्या अमरपालने चित्रसेनाला अग्नीद्वीपच्या रहिवाश्यांसंबधी राजद्रोही नागवर्मा संबधी सुद्धा काही गोष्टी सांगितल्या. अमरपालने चित्रसेनला आश्वासन दिले की, राजद्रोही असलेल्या नागवर्माला मदत करणाऱ्या त्या व्याघ्रचर्मधारी व पक्षांच्या झोपड्यांना आगी लावून मी त्यांचा नायनाट करून टाकेन. पुढे वाचा–]

अमरपालचे बोलणें ऐकून चित्रसेनाने उग्राक्षाकडे आपली नजर टाकली. अमरपालच्या बोलण्यावर त्याचाही विश्वास बसल्यासारखा वाटला. तो मोठ्या उत्साहाने उठून उभा राहिला आणि म्हणाला–"मी माझ्या राक्षसा पंकी तिघांना अमरपालाच्या मदती करीता पाठवतो. जर कां हे कार्य सफल झाले तर अमरपालचा मी मोठा सन्मान करीन."

चित्रसेनाने क्षणभर विचार केला व म्हटले–"परंतु ह्या कार्या सोबतच कपिल-पुरवर अधिकार गाजविणे उत्तम होईल ना! आमच्या राजाला कैद करून तो सेनापति नागवर्मा माझ्या पित्याच्या धवलगिरी राज्यावर हल्ला करावयास गेला आहे. बहुतेक करून ह्यावेळी कपिलपुरचे रक्षण करण्यासाठी तेथे मोठे सैन्य असणार नाही. त्यामुळे आपण अचानक कपिलपुरच्या

किल्ल्यावर हल्ला करून ते हस्तगत करू."

चित्रसेनाचे बोलणे ऐकताच उग्राक्षाचा आनंद गगनात मावेनासा झाला. तो जोर-जोरात उड्या मारू लागला व म्हणाला–"चित्रसेन, हा तर फारच उत्तम उपाय आहे. परंतु आपण फक्त कपिलपुर राज्य हस्तगत करावयाचे नाही तर त्याच बरोबर महाराजा वीरसिंहची मुलगी कांतीमती हिला सुद्धा त्यांच्या तावडीतून सोडवले पाहिजे. तू तर एक तरुण व अविवाहीत आहेस. तुझे राज्यच वाढणार नाही तर राजकुमारी तुझी पत्नी बनू शकले.

उग्राक्षाच्या बोलण्याने चित्रसेन दु:खी झाला. कपिलपुरच्या राजाचे जिवंत रहाणे व त्याचे राज्य आपल्या राज्याशी जोडले जाणे व कपिलपुरच्या राजाच्या मुलीशी विवाह होणे हे सर्व पाहिले तर अन्याय कारक आहे! त्यातून जर कां राजकुमारी कांतीमतीने दुसऱ्याच कोणा राजकुमारला मनापासून वरले असले तर काय जाणो? तो राक्षस जातीचा उग्राक्ष मानवाप्रती व त्याच्या सामाजिक चालीरीती विषयी एकदम अजाण आहे.

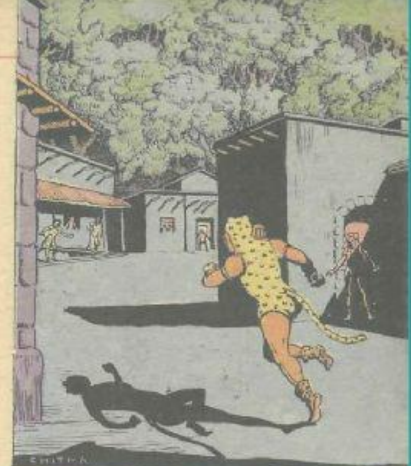
"उग्राक्षा, सध्या आपल्याला फक्त नाग-वर्मांला जिकून घ्यावयाचे आहे. अशा प्रकारे एका बाजुला टपून बसलेल्या शत्रूचा आपण नायनाट करून टाकू शकतो. त्यानंतर कपिलपुरचा राजा म्हणून पुन्हां आपण त्या राज्यावर वीरसिंहचा राज्याभिषेक करू. परंतु ही सारी कामे सफल करावयाची झाली तर प्रथम आपल्याला त्या भयंकर पक्षाचा नायनाट केला पाहिजे. नंतर त्या व्याघ्रचर्मधारींना ठार केले पाहिजे. जो पर्यंत ते लोक त्यांच्या राज्याच्या सोमेपर्यंत आहेत तोपर्यंत आपल्याला कपिलपुर राज्या-वर हल्ला करून ते राज्य हस्तगत करता येत नाही. त्याच्या हाती मारले मात्र जाऊ शकतो." चित्रसेन समजावणीच्या सुरात म्हणाला.

"महाराज, हि सारी जबाबदारी तुम्ही माझ्यावर टाका. मी पहा चुटकी सरशी त्यांचा नायनाट करून टाकतो. तुम्ही फक्त आपल्या सैन्याला घेऊन जंगलात लपून बसा आणि जशा झोपडया जळू लागतील व ते पक्षी तडफडून मरू लागतील तसा आपण त्याचा फायदा घेऊन कपिलपुरवर हल्ला करू." अमरपालने आपली युक्ति सांगितली.

अमरपालचे बोलणे उग्राक्ष व चित्रसेनला सुद्धा पटले. त्यानंतर अमरपालच्या मदती साठी दोन राक्षस व चित्रसेनाचे चार सैनिक त्याच्या बरोबर निघाले. बाकीचे सारेजण जंगलात एकदम नाहिसे झाले. चित्रसेनने व उग्राक्षाने आपापल्या लोकांना सावध रहाण्याचा इशारा केला. व त्या-करीता चौफेर आपले सैनिक पाठविले.

तेवढया वेळात अमरपाल आपल्या साथीदारांसह जंगलाच्या वाटेने मध्यान्हां-पर्यंत कपिलपुरच्या नजीक येऊन पोहोचला. त्याच जंगलात जवळपास शंभर एक पक्षी तरी आपले वास्तव्य करून होते. ते सर्व त्या झोपडयामध्ये निवांत बसलेले दिसत होते.

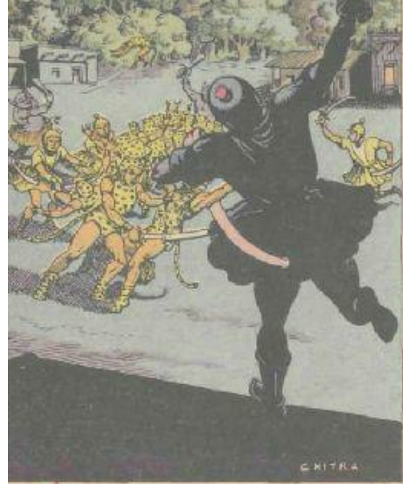
अमरपालने आपल्या साऱ्या साथीदारांना एकत्र जमा केले. व त्यांना पहारा देणारी ती माणसे दाखवित म्हटले–"मला ह्या ठिकाणाची सारी माहीती आहे. त्यामुळे मी पुढे होऊन त्या सर्वांना गोड बोलून

एकत्र करतो. ती संधी साधून तुम्ही त्यांच्यावर एकदम हल्ला करा व त्यांना ठार मारा. त्यानंतर आपण त्या पक्षाच्या झोपडयांना आगी लावून त्या सर्वांचा नाश करू."

अमरपालाचे म्हणणे सर्वांनी मान्य केले. त्यानंतर तो अमरपाल सर्व पाहरेक-रांच्या नावाचे ओरडत पुढे गेला. तेव्हां ते सारेजण घडपडत बाहेर आले. आणि घाबरून जात अमरपालच्या भोवती कोंडाळी करून उभे राहीले. ते वीस एकजण होते.

"अरे अमरपाल, तू कसाबसा सुटलास वाटते? आम्ही आशा सोडली होती की, तू त्या राक्षसाच्या तावडीत सांपडून कधीच

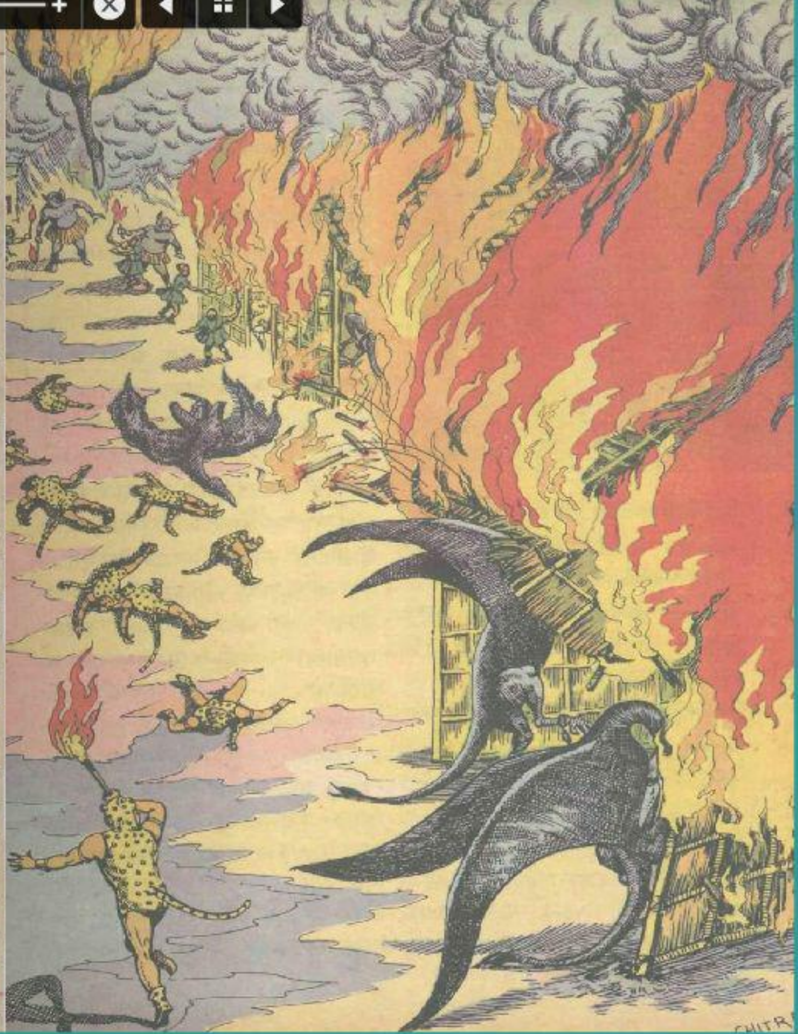
मरून गेला असशील?" त्यातील एक पहारेकरी म्हणाला.

"अरे, मी मरणाच्या दाढेतून बाहेर पडलो आणि तुम्हा लोकांकडे जीवानिशी पळत आलो. त्या देवालाच ठाऊक मी किती संकटे पार करून इथे येऊन पोहोचलो. "हो पण हे सांगा त्या पक्षांपैकी सर्वजण सुरक्षित झोपडींमधे बांधलेले आहेत ना!" अमरपालने उत्सुकतेने विचारले.

"हो, हो, ते सर्व पक्षी अगदी सुरक्षित आहेत आपले महाराज नागवर्मा आता धवलगिरीवर आक्रमण करण्यास गेले आहेत. ह्याक्षणी कपिलपुरचे राखणदार आम्हीच आहोत. किल्ल्यात अगदी हातावर मोजण्या इतकेच लोक आहेत. परंतु राजकुमारी कांतीमतीला आम्ही पळून जाऊ नये म्हणून तिच्यावर पहारा देण्यासाठी बसलो आहोत. ह्यावेळी ते चित्रसेनच्या जंगलातील असलेला किल्ला सुद्धा हस्तगत करण्याच्या विचारात आहेत. त्यानंतरच ते बहुदा परत इथे येतील." पहारेकऱ्याने उत्साहात येत सांगितले.

ते ऐकताच अमरपालला इतका आनंद झाला. तो मोठमोठ्याने हंसू लागला हसता हसताच तो आपल्या लपलेल्या साथीदारांना उडया मारून सांकेतील खुणा करू लागला की तो अभिनय पहारेकऱ्याच्या लक्षाही आला नाही आणि राक्षस चित्रसेनचे अनुयायी त्या सर्वांवर एकदम हल्ला करून आले. ते पाहून अमरपालने म्यानेतून आपली तलवार बाहेर काढली व समोर येणाऱ्या प्रत्येकाची मान सपासप कापून काढली. काही क्षणातच ते निशस्त्र पहारेकरी बिचारे सर्वजण गतप्राण झाले.

त्यानंतर अमरपाल व रक्षक सैनिक त्यांच्या घरात घुसले व सर्वांनी मशाली हातात घेतल्या व त्या तेलात बुडवून पेटवल्या व ते भयंकर पक्षी ज्या राहुट्यांमधून बांधून ठेवलेले होते त्या झोपड्यांना ते भराभर आगी लावू लागले. ते पक्षी अशा तऱ्हेने साखळ्या खेचू लागले. की त्यांच्या

त्या खेचण्याने त्या झोपडया धडाधड खाली त्यांच्याच अंगावर कोसळू लागल्या त्या अंगावर पडल्याने काही पक्षी मेले. काही पक्षी पेटून साखळचा सह उंच उडू लागले. परंतु असहाय्यतेने परत जमिनीवर येऊन कोसळले व मरण पावले.

तो सर्व प्रकार पाहून अमरपाल व त्याचे साथीदार आनंदाने जल्लोष करीत उडया मारू लागले. त्याच्या आनंदाला पारावार उरला नाही. आनंदाने जोरजोरात किचाळू लागले. तितक्यात डोंगरांच्या पलिकडून रणभेरीयांचा निनाद ऐकू येऊ लागला त्या आवाजाच्या रोखाने पहात अमरपाल म्हणाला–"महाराज चित्रसेन आणि उग्राक्षाचे सैनिक येत असावेत. येथे आपण जी जाळपोळ केली. ती त्यांना बहुदा लांबूनच दिसली असावी. आता आपल्याला ताबडतोब कपिलपुरवर ताबा मिळवावयास हवा. तुमच्या पैकी दोघांतिघांनी पुढे जाऊन ताबडतोब जाऊन सांगा की, आपण योजलेले कार्य पूर्ण झाले.

अमरपालचे ते बोलणे संपते नां संपते तोच चार राक्षस सैनिक आपल्या दगडी गदा उंच उगारीत झाडांवरून उडया मारून ज्या ठिकाणाहून रणभेरींचा आवाज येत होता त्या दिशेने जोरात पळू लागले.

काही वेळात चित्रसेन व उग्राक्ष राक्षस सुद्धा त्या ठिकाणी येऊन पोहोचले. त्यांनी अमरपालने केलेली निघृण हत्या पाहिली व पक्षांच्या झोपडया जळून भस्मीभूत होऊन अनेक पक्षी बेचिराख झालेले पाहिले उग्राक्षाचा आनंद उमळून आला. तो आनंदाने उडया मारू लागला. नंतर आनंदाने त्याने त्याला दोन्ही हाताने वर उचलले व त्याला गदागदा हलवित म्हटले– "छान अमरपाल, तू खरोखरी धाडसी शूर आहेस. तू माझ्या जंगलातील दुष्ट शत्रूचा नायनाट करून आम्हांला संकटातून मुक्त केलेस सांग तुला काय हवे?"

"अरे, अरे, तू तर आनंदाच्या भरात मला अशा तऱ्हेने हलवित आहेस की जणू काही माझे प्राण आताचा निघून जातील त्यामुळे तू प्रथम कृपाकरून मला खाली सोड" अमरपाल घाबरून धांपा टाकीत म्हणाला.

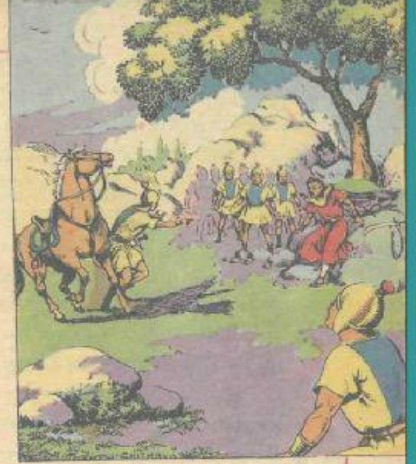
उग्राक्षाने अमरपालला जमिनीवर हळूवारपणे उभे केले व त्याच्या पाठीवर थोपटत म्हटले–"अरे, तू त्या भयंकर पक्षांना आगीत जाळून टाकले आहेस नां? त्यांपैकी कोणीही जीवंत तर राहीले नां?"

"नाही बिलकुल नाही. ते सारे पक्षी जळून मरून गेले. त्याच बरोबर त्याचे वीसजण पहारेकरी सुद्धा मेले. आता त्यातून काही राहीलेच असतील तर ते फक्त कपिलपुरच्या किल्ल्यात." तो म्हणाला.

"आता ते पळपुटे कुठे पळून जातील. आपण ससैन्य जाऊन किल्ल्यावर हल्ला करून त्या सर्वांना सुद्धा मारून टाकू." मांडी थोपटत उग्राक्ष आवेशाने म्हणाला.

"पण आपण जर किल्ल्याला सुद्धा आग लावून दिली तर कांतीमतीच्या जीवाला धोका पोहोचेल. त्यामुळे 'उग्राक्षा' तू किल्ल्याचा ताबा मिळविण्याचे काम माझ्यावर सोपव." चित्रसेन घाईने म्हणाला.

"अरे होय रे, मी राजकुमारी किल्ल्यात असलेली गोष्ट तर साफ विसरूनच गेलो बघ. तेव्हां किल्ल्याला धोका पोहोचता कामा नाही. तुम्ही लक्षपूर्वक ऐकता आहात नां?" असे म्हणत उग्राक्षाने त्रिवार आपली नजर टाकली.

"महानायका, आम्ही आपली गोष्ट लक्ष देऊन ऐकली आहे! एका सुरात सारे सैनिक ओरडले. ह्यानंतर अमरपालच्या नेतृत्वाखाली दहा घोडेस्वार कपिलपुरची हालहवाल पहाण्यासाठी रवाना झाले. बाकी सैनिक स्वयंपाक करण्यात मशगुल झाले.

हळूहळू सूर्य मावळू लागला व सारे थकलेले सैनिक आपापले खाणे पिणे संपवून झाडाच्या सावलीत विश्रांती घेऊ लागले. तेवढ्यात एक घोडेस्वार तिथे आला आणि चित्रसेन महाराजांना म्हणाला–"महाराज, आता आपण संकटात पडलो आहोत. आताच

पन्नास साठ व्याघ्रचर्मधारी राजकुमारीला पालखीत बसून जंगलाच्या वाटेने घेऊन चाललेले आम्ही पाहिले.

तो समाचार ऐकताच चित्रसेन व उग्राक्षाला आश्चर्य वाटले. बहुदा ते भयंकर पक्षी जळून बेचिराख झालेल्या बातमीचा त्यांना दिसलेल्या धुरा वरून त्यांनी अंदाज लावला असावा की, ते पक्षी जळून गेल्यामुळे किल्ल्यात रहाणे धोक्याचे होईल. म्हणून ते राजकुमारीला ताबडतोब पळवून नेवून एखाद्या गुहेत लपविण्यास घेऊन जात असावेत.

चित्रसेनाने असा विचार केला व स्वत: आपल्या बरोबर पन्नास वीर व उग्राक्षाचे अनुयायी ह्यांना बरोबर घेऊन जवळच्या वाटेने राजकुमारीची सुटका करण्याच्या विचाराने ताबडतोब निघाला आणि बाकी सैन्याला व अमरपालला त्यानी कपिलपुरवर हल्ला करून तो किल्ला हस्तगत करण्याच्या कार्यावर जाण्यासाठी आज्ञा केली.

गुप्त समाचार घेण्याच्या रोखाने गेलेला अनुयायी चित्रसेन व त्यांच्या बरोबरच्या सैनिकांना रस्ता दाखवून मार्गदर्शन करू लागला ते थोड्या अवधीतच त्या व्याघ्र-चर्मधारी लोकांचा मागोवा घेत त्यांच्या जवळ जाऊन पोहोचला गुप्तचराने सांगितलेल्या प्रमाणे चार घष्टपुष्ट भोई पालखी उचलून नेत होते व त्याच्या चौफेर खड्गधारी पहारा देत पालखी बरोबर जात असलेले त्या सर्वांनी पाहिले.

चित्रसेन व त्याचे सैनिक जवळ येत असलेले पहाताच व्याघ्र चर्मधारीचा नायक इतरांना उद्देशून ओरडून म्हणाला–"हे पहा, ऐका तुम्ही पालखी खाली उतरवून ठेवा." नंतर आपल्या साथीदाराकडे पहात त्यांना म्हणाला–"तुम्ही एक गोष्ट लक्षपूर्वक ऐका जोपर्यंत आपल्या शरीरात प्राण आहे तोपर्यंत कांतीमतीच्या शरिराला कोणालाही हात लावून द्यावयाचा नाही हे लक्षात घ्या. आपल्यातील सैनिक जोपर्यंत एकच शिल्लक राहील तोपर्यंत आपण तिच्या प्राणांचे रक्षण करावयाचे आहे." हा आपले महाराज नाग-वर्मांचा आपल्याला हुकुम आहे." (क्रमश:)

धाडसी वीर

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो झाडाजवळ गेला. प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमी प्रमाणे मौनपणे स्मशानाच्या दिशेने निघाला. तेव्हां प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला–"राजा, तू श्रम करीत आहेस ते असाधारण म्हटले पाहिजेत परंतु तुला माहित आहे कां ? त्याचे फळ योग्य कां अयोग्य ? कारण आपल्याहून काही बलवान व हुषार माणसे सुद्धा ह्या जगात आहेत. परंतु सर्वजण असे असले तरी ते आपल्याहून कमी श्रेणीच्या लोकांची खोटी स्तुती करतात. व त्यांच्या अनु-पस्थितीत त्याचीं टिंगल करून आनंद प्राप्त करतात. परंतु अशी कामे फक्त माणसेच करतात असे नाही तर राक्षस सुद्धा करत होते. ह्याचे उदाहरण म्हणून तुला एका राक्षसाची गोष्ट सांगतो लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

कैलासपुर नावाच्या राज्याच्या राजा चतुरसेन होता. त्याने पुष्कळशा लढाया करून बरेच प्रदेश जिकून घेतले व प्रत्येक जिकलेल्या राज्यात निवडक लोकांची नियुक्ती करून यश प्राप्त केले. व चक्रवर्ती बनला. त्याला आता युद्धाची भीती राहली नाही. त्याच्या सर्व देशांत शांतता नांदू लागली. युद्धाची भीती न राहिल्याकारणाने देशातील अनेक तरूण युवक रिकामपणाने वेगवेगळ्या कलांविषयी व अनेक कामकाजाविषयी आपली आसक्ती दाखवू लागले. असा समाचार राजाला मिळाला. त्या तरूणांना युद्धकलेत प्राविण्य मिळावे असा विचार करून राजाने चढाओढ आयोजित केली. त्या चढाओढीत भाग घेण्याच्या निमित्ताने अनेक देशातील तरूण मंडळी उपस्थित झाली. त्यांच्यासर्वांच्या उतरण्याच्या सोई करण्यात आल्या.

चढाओढीचा शुभारंभ दोन दिवसावरच येऊन ठेपला. त्यावेळी नेमका ताडामाडा-सारखा एक बलदंड अक्राळ विक्राळ राक्षस राज्यात आला. राजाच्या नावाने जोर-जोरात ओरडू लागला. ते पाहून तेथे जमलेले सर्वजण घाबरून सैरावैरा पळू लागले राजा थरथर कांपू लागला.

"राजा, याद राख, जर कां मी मनांत आणले तर माझ्या एका लाथेने हे तुझे नगर उध्वस्त करून टाकेन. "हे बघ, मी रोज ह्यावेळी येथे येईन तेव्हां तू दोन धष्टपुष्ट तरूण मला खायला दे. त्यांना खाऊन मी संतुष्ट होऊन इथून निघून जाईन." तो धिप्पाड राक्षस म्हणाला.

चतुरसेनला मुकाट्याने त्याचे म्हणणे मान्य करावे लागले. त्या दिवशी तो राक्षस दोन धष्टपुष्ट तरुणाना उचलून घेऊन राजधानीतून निघून गेला.

राक्षस निघून जाताक्षणी राजाने आपल्या मंत्र्याना बोलावले व ते येताच त्यांच्याशी ह्याबाबत विचार-विनिमय केला. आता ही समस्या कशी काय सोडवावी? शेवटी ते एका निर्णयाला येऊन पोहोचले.

त्यानी राज्यभर अशा तऱ्हेची दवंडी पिटविली. ह्यापूर्वी जशी घोषणा केली होती युद्धकलेच्या चढाओढी न ठेवता आपल्या राज्यात जो राक्षस आला आहे. त्याचा जो कोणी वध करेल त्याचा राजा अद्‌भूतपुर्व सन्मान करेल.

ती दवंडी ऐकताच असलेले काही शूर तरूण राजाला येऊन भेटले व त्यांना निवेदन करीत म्हणाले–"महाराज, त्या राक्षसाची शक्ति अफाट आहे. तो तर मोठ मोठे वृक्ष मुळासकट उपटून सहजसुलभतेने फेकून देतो. नदी पिऊन टाकून तिला वाळवून टाकण्याचे सामर्थ्य त्याच्यात आहे. त्याच्या विरुद्ध भडकवून काही उपलब्ध होणार नाही.

त्या राक्षसाच्या बाबतीत बऱ्याच तरूणांना काहीबाही माहीती होते. तो राक्षस अनेक राज्यातून हिंडत फिरत इथे कैलासपुरलां येऊन पोहोचला होता.

राजा चतुरसेन कळवळून म्हणाला– हे पहात, मी काय माझ्या प्रजेतील लोकांचा रोज बळी देऊ म्हणता कां?"

प्रभू, हा राक्षस सदाकदा हिंडत असतो. हा फारकाल एका ठिकाणी राहात नाही. ह्या राक्षसापासून आपल्याला जे काही कष्ट भोगावे लागत आहेत ते तात्कालिक आहेत. लाखो लोकांचे प्राण वांचविणं व

नगरातील इमारतीची तोड-फोड होणे वांचविण्यानी सध्या शंभर लोकांचे प्राण खर्ची घातले तर विषेश नुकसान म्हणता येणार नाही. आमच्या राज्यातील आपल्या प्रतिनिधींनी असेच केले होते" एका तरूणाने राजाला सांगितले.

राजाने चिंतामग्न होत त्या तरूणाची पाठवणी केली व तो काळजी करू लागला.

रोजच्या ठरल्या वेळेला राक्षस राज-धानीत आला. आणि निवडून दोन सुदृढ तरूणांना घेऊन गेला.

आपल्या असहाय्यतेवर राजा फार दु:खी झाला. त्यांनी पुन्हा मंत्र्याना बोलावले त्यांच्या समोर आपला विचार

मांडला व म्हटले "मीं आपल्या प्रजेला अशा प्रकारे राक्षसाच्या हाती सोपवू शकत नाही. तुम्ही तरी ह्यावर काहीतरी तोडगा सांगा नाहीतर मी स्वत: त्याच्या-बरोबर लढण्यास निघतो."

चतुरसेन राक्षसा बरोबर लढणार म्हणजे ह्याच्या अर्थ तो स्वत: आत्महत्या करून घेण्यासारखाच आहे. ते माहीती होताच मंत्र्यानी गंभीरतेने विचार विमर्श केला व महामांत्रिक सांबकाला बोलावले.

महामांत्रिक सांबकाने डोळ्यात अंजन घातले व सांगितले–"मला त्या राक्षसाच्या शक्तिसामर्थ्याचा काही एक अंदाज लागू शकत नाही. तेव्हां मी इथेच राहून माझ्या मंत्रबळाच्या सहाय्याने त्याच्या बरोबर लढेन. जर कां माझे भाग्य बलवत्तर असेल तर राक्षसाचा नक्कीच सर्वनाश होईल किंवा माझा प्राण जाईल."

त्याच दिवशी रात्री मांत्रिक सांबकाने पुजेच्या खोलीची साफसफाई करवून घेतली. नंतर तेथे सुंदर रांगोळी घालून तेथे पद्म काढले तेथे शनिच्या प्रतिमेची प्रतिष्ठापना केली. व त्याच्या समोर पद्मासन घालून त्याने मंत्रोच्छारणा करण्यास प्रारंभ केला.

परंतु थोडया वेळातच मंत्र्याना असा समाचार मिळाला की, मांत्रिक सांबक रक्त ओकून मेला. दुसऱ्या दिवशी राक्षस नेहमी प्रमाणे आला आणि दोन तरुणांना उचलून घेऊन गेला ते ऐकताच चतुरसेन राजाला अत्यंत दु:ख झाले.

मंत्र्यानी पुन्हां एकमेकांच्यात विचार-विमर्श केला. ह्यावेळी त्यांनी धन्वतंरी म्हणून प्रसिद्ध असलेल्या वैद्याला बोलावले व विचारले–"वैद्यमहाराज, आपण प्राण वाचविणाऱ्या औषधां बरोबर प्राण घेणारी औषधे सुद्धा जाणत असाल नां! मग राक्षसावर विषाचा प्रयोग करून त्याला मारण्याचा संभव नाही कां?"

"अत्यंत महान बलवान व्यक्तिला सुद्धा काही क्षणातच मारून टाकणारे

कालकुट विषाचे ज्ञान मला आहे." राजवैद्य म्हणाला.

"पण काय ह्या विष प्रयोगाने तो राक्षस नक्की मरण पावेल नां!" मंत्र्यानी आपली शंका प्रगट करीत विचारले.

राजवैद्य स्मित हास्य करीत म्हणाला–"जर कां त्या विषाने तो राक्षस मरण पावला नाही तर ह्या जगात त्या सारखे दुसरे विषच पहावयास मिळणार नाहीं."

त्या दिवशी राजवैद्याने कालकुट विष तयार केले व राजवैद्याच्या हाती सोपविले दुसऱ्या दिवशी राक्षसाचा आहार बनणाऱ्या दोन तरुणांना मंत्र्यानी समजावित म्हटले–"तुम्हीं हे विष आपल्या मुठी मधे घट्ट धरून ठेवा तुम्हांला गिळता क्षणी हे विष सुद्धा राक्षसाच्या पोटात जाईल. ह्या चांगल्या करीता तुमचा प्राण गेला तरी राक्षसाला मारण्याचे यश तुम्हांलाच प्राप्त होईल. जोपर्यंत सुर्यचंद्र तळपत रहातील तो पर्यंत लोक तुमचे स्मरण करतील."

नेहमीप्रमाणे ठरलेल्या वेळी राक्षस आला व धष्टपुष्ट तरुणांना उचलून घेऊन गेला. व त्या दोघांना खाऊन त्याच्या सोबत त्यानी त्यांच्या बंद मुठीतले विष सुद्धा खाऊन टाकले. तरी सुद्धा विषाचा त्या राक्षसावर जरा देखिल काही परिणाम झाला नाही. त्याची पचनशक्ति भयंकर दांडगी होती. त्यानंतर दुसऱ्या दिवशी सुद्धा तो आणखी दोन तरुणांना उचलून घेऊन गेला.

राजा चतुरसेनाने राणीला व आपल्या मंत्र्यांना व राजपरिवाराला एकत्र जमवून म्हटले–"मी अनेक राज्ये जिंकून चक्रवर्ती राजा बनलो आजतागायत मी कोणास-मोरही नतमस्तक झालो नाही. परंतु आता एका राक्षसाने मला असहाय्य करून सोडले आहे व माझ्या प्रजेला गिळंकृत करीत आहे. तो अशा तऱ्हेने माझ्या प्रजेतील लोकांचा नायनाट करत आहे हे मला डोळयाने पहावत नाही आता ह्या सिंहासनावर बसण्याची माझी योग्यता राहीली नाही आता शेवटचा एकच उपाय राक्षसाबरोबर मी लढाई करून त्याचा प्राण तरी घेईन नाहीतर मी मरून जाईन.

तेव्हां सर्वांनी राजाला समजावित म्हटले–"हे तर आपणाहून मरण ओढून घेण्यासारखे कार्य आहे. तरी राजाने कोणाचेही म्हणणे मान्य केले नाही.

"आता राक्षसाला ठार केल्याशिवाय मला चैन पडणार नाही. एक तर त्याला ठार करीन नाहीतर मी राक्षसाच्या हाती मरेन व स्वतःला भाग्यवान समजेन" राजा चतुरसेन म्हणाला.

राक्षस जेव्हां दुसऱ्या दिवशी आला तेव्हां राजा चतुरसेन त्याच्यासमोर येत म्हणाला–"अरे ऐ राक्षसा. ह्या जगातील सर्व राज्यावर विजय प्राप्त केलेला चक्रवर्ती चतुरसेन राजा आहे. असे असतांना तू क्षुल्लक बनून माझ्यावर अधिकार गाजवितोस. जर मी तुझ्या बरोबरच्या लढाईत विजयी झालो तर माझ्या प्रजेच्या मागची तुझी कटकट तरी बंद होईल. आणि तू जर जिंकलास तर हे राज्य तुझे होईल." असे म्हणून राजाने म्यानेतून तलवार खसकन् बाहेर काढली.

राक्षसाने चतुरसेनाला मांजराच्या पिल्लाला उचलतात त्याप्रमाणे उचलून आपल्या तळहातावर बसवले. आणि विकट हास्य करीत विचारले–"अरे मरतुकडया माझ्यावर विजय मिळविण्याची आशा बाळगतोस की काय?"

"हो हो, लढणे हे तर वीराचे लक्षण आहे जय किंवा पराजय हे दैवाधिन असते." असे म्हणत राजाने आपली तलवार जोरात राक्षसाच्या हातात खुपसली.

ते पाहून राक्षसाला तळहातात काही कांटा खुपसल्याचा भास झाला. परंतु त्या घावाने त्यातून रक्तस्त्राव सुरू झाला राक्षसाने त्यामुळे जाणून बुजुन दुर्लक्ष केले व तलवार खेचून घेऊन दूर भिरकावून लावली. आणि म्हणाला–"चक्रवर्ती, मी तुझ्या शौर्यावर अत्यंत खुष आहे. तुझ्यासारखा साहसी वीर दुसरा शोधूनही सांपडणार नाही. त्यामुळे तुला पहातच मला खूप बरे वाटले. आता मी तुझे राज्य सोडून निघून जाईन.

त्यावर राजा चतुरसेनाला खूप आश्चर्य वाटले त्याने राक्षसाला विचारले "तू कोण आहेस? माझ्या राज्यात कशासाठी आलास आणि आता कां जातोस?"

राक्षस म्हणाला–" मी पाताळ लोकात रहाणारा आहे. तेथील सर्व विद्यार्थ्यांमध्ये मी प्राविण्य मिळविले आमच्या राज्यात मला हरवणारा कोणीही राहीला नाही. पाताळ लोकातील राजाने सुद्धा माझ्या पराक्रमाची प्रशंसा करून मला राज्याचा सेनापती होण्याची सुचना केली. परंतु मी राजाला समजावले की मी जोपर्यंत माझ्याहून बलशाली पराक्रम वीराचा सामना करू शकणार नाही तोपर्यंत मी कोणत्याही एका ठिकाणी स्थिर रहाणार

नाही. त्यावर त्यानी मला सांगितले की तू जर कां पृथ्वीलोकात संचार करशील तर तुला ती संधी प्राप्त होईल. येथिल अनेक देश व नगरा मध्ये गेलो. परंतु माझ्याशी सामना करणारा एकही शूर वीर मला सांपडला नाही बऱ्याच वर्षानंतर तुझ्या-सारखा साहसी वीर मला दिसला. माझी मनोकामना पूर्ण झाली. आता मी परत पाताळ लोकात परत जातो."

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला– "राजा, चतुरसेनाने भोसकलेल्या तल-वारीचा आघात त्याला केवळ एखादा कांटा टोचल्या प्रमाणे भासला. अशा चतुरसेनला पराक्रमी आहे हे म्हणून घेऊन त्याच-बरोबर दुसऱ्याची मुखस्तुती करून अवहेलना करून घेणाऱ्यातील नव्हता ह्यामागाचे कारण काय? ह्या प्रश्नाची उत्तरे तू माहित असून दिली नाहीस तुला ठाऊक आहे तुझ्या डोवयाची शंभर शकले होतील."

त्यावर विक्रमादित्य म्हणाला–"राक्षसाला पाताळ राजाने सेनापती पदावर नियुक्त करण्याचे आश्वासन दिले. त्यावरून ह्या गोष्टीचा खुलासा होता की, राजा राक्षसाहून शुर वीर पराक्रमी आहे नाहीतर राक्षसाने केव्हांच स्वत: राजाला पराभूत करून पाताळ लोकांचा राजा बनला असता. ह्याचाच अर्थ की राक्षसापाशी राजाबरोबर युद्ध करण्याची कुवत नव्हती. लढणारा माणूस साधारण लढवय्या म्हटला जातो परंतु उसऱ्या शक्ति सामर्थ्याहून जास्त बलवान असलेलाच साहसी वीर म्हटला पाहिजे. हि गोष्ट समजून येताच राक्षसांने ताडले की, साहसाच्या बाबतीत आपण राजाची बरोबरी करू शकणार नाही. त्यामुळे त्यानी राजाचे कौतुक व अभिनंदन केले व तो पाताळ लोकात निघून गेला.

अशा तऱ्हेनें राजाचे मौनभंग होताच वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला. (कल्पित)

आपली देवळे :

चांमुण्डेश्वरी

प्राचीनकाळी महिषासुर नावाचा भयंकर राक्षस मदोन्मत्तपणे तिन्ही लोकांवर हल्ला करून विजय प्राप्त करू लागला.

देवदेवतानी पुष्कळ वेळा त्यांच्या लढयाला तोंड दिले. परंतु प्रत्येक युद्धात महिषासुरालाचा विजय मिळत गेला. त्याची ती निघृण कृत्ये पाहून पृथ्वी लोकथरथर कांपू लागला. ते पाहून तर तो राक्षस जास्तच बेकाळसा लोकांना सतावू लागला.

देवतांनी न रहावून विष्णुपाशी जाऊन प्रार्थना केली की, महिषासूर राक्षसाची आमच्या पाठची कटकट थांववा विष्णुनी त्यांना आज्ञा केली. की त्यांनी एक यज्ञ आरंभ करावा. देवतांनी सामुग्री जमवून यज्ञ केला व त्या यज्ञकुंडाच्या सभोवताली बसून त्यांनी प्रार्थना सुरू केली. त्यांच्या प्रार्थनेला संतुष्ट होऊन यज्ञकुंडातून दुर्गादेवी प्रत्यक्ष झाली.

दुर्गादेवीला शंकर भगवानांनी आपला त्रिशूळ दिला इंद्राने तिला वज्रायुध दिले. अशा प्रकारे अनेक देवतांकडून अनेक प्रकारची आयुधे व शक्ति प्राप्त करून, ती एका अद्भुत अशा सिंहासनावर बसून विन्ध्याचलच्या दिशेने निघून गेली.

महिषासुराने दुर्गादेवीचे ते अनुपम सौंदर्य नुसते ऐकलेले होते. परंतु त्याने प्रत्यक्षात तिला पाहिले व तो भान हरपून बसला त्याने तिच्याजवळ असा निरोप पाठविला की, तिने आपल्या बरोबर विवाह करावा. त्याला दुर्गादेवीने स्पष्ट नकार दर्शविला. तेव्हां महिषासुराला भयंकर राग आला.

महिषासुराचे अनुयायी दुर्गादेवीला पकडून कैद करण्याच्या विचारात पाठोपाठ जाऊ लागले. परंतु ते सर्व एका पाठोपाठ गतप्राण झाले. सर्वात शेवटी महिषासुराने तिचा पाठलाग केला. तेव्हां दुर्गादेवीने महिषासुराला आपल्या आयुधांनी ठार करून त्याच्यापासुन होणारा त्रास थांबवला व जगाचे कल्याण केले

महिषासुराला ठार केल्यानंतर दुर्गादेवीने एका उंच डोंगरावर बसून थोडी विश्रांती घेतली. ह्यानंतर ती जागा एक पवित्र क्षेत्र म्हणून प्रसिद्ध झाली.

म्हैसूर राज्यापासून तेरा किलोमिटर लांब चांमुडी म्हणून हा पर्वत प्रसिद्ध आहे. ह्याच पर्वतावर चामुंडेश्वरी म्हणजे दुर्गामातेचे देऊळ स्थापन झालेले आहे.

समुद्रतळापासून ३,४८९ फूट उंचीवर असलेल्या ह्या दिव्य क्षेत्री जावयाचे झाले तर एक हजार पायऱ्या चढून जाव्या लागतात. ह्याच पर्वतावर चामुंडेश्वरीदेवी बरोबर एक महाबळेश्वर नावाचे एक शंकराचे देऊळ आहे.

डोंगराच्या अगदी शिखरावर जायच्या वाटेत एक अत्यंत प्रचंड अशी नंदीची मुर्ती आहे हि एका अखंडखडकात कोरलेली आहे. मुर्तीच्या गळ्यातील घंटा सुद्धा त्याच दगडात कोरलेल्या आहेत. त्या पाहून यात्रेकरूना अत्यंत आश्चर्य वाटते त्या घंटापाहून असे वाटते की त्या लोखंडी बनविलेल्या असाव्यात.

देवळाच्या गाभाऱ्यातील देवीची मुर्ती सोन्याच्या सिंहासनावर आरूढ होऊन मोठ्या दिमाखाने सुशोभित केलेली आहे. देवळाच्या सभोवताली सुद्धा नैसर्गिक मनमोहक दृश्ये दृष्टीस पडतात.

ह्या डोंगराच्या टोकाला असलेल्या देवळात पोहोचावयाचे म्हणजे प्राचीन काळी काही सोई उपलब्ध नव्हत्या. तरी भक्त लोकांची गर्दी कायम असे. आज तेथे जाण्यासाठी अनेक सोई करण्यात आल्या आहेत. येथे दरवर्षी नवरात्र उत्सवात देशातील कानाकोपऱ्यातून भक्तगण येऊन दर्शन घेतात.

पंचव्याघ्रशूर

शंभर वर्षापूर्वी चीन देशात एक गरीब माणूस रहात.होता. तो लाकूड कापून स्वतःचे व आईचे पोट भरीत असे.

थंडीचे दिवस होते. एके दिवशी संध्याकाळच्या सुमारास तो माणूस डोंगरदरीत लाकूड कापीत असतांना जवळच्याच कांटेरी झुडपातून कसला तरी कण्हण्याचा आवाज ऐकू आला. इतकी झाडे घनदाट होती की पलीकडचा माणूस दृष्टीसही येत नव्हता. त्याला उत्सुकता लागली.

तो खांद्यावर कुऱ्हाड ठेऊन त्या कांटेरी झाडाच्या रोखाने दबकत निघाला. तो जसा जसा आवाजाच्या रोखाने निघाला तसा कण्हण्याचा आवाज स्पष्ट ऐकू आला. त्याने मोठ्या सावधपणे त्या झाडीत पाय घातला कारण ते बाभळीचे रान पांच वर्षापूर्वी कापले असल्यामुळे त्याचे कांटे इतके धारदार झाले होते. की चुकून पाय पडला तर कापेल.

लाकुडतोड्या सावधपणे झुडपे बाजूला सारीत पुढे गेला. तेव्हां त्याला एक वाघिण दृष्टीस पडली. तिच्या एका पायात बाभळीचा कांटा खोल रूतला होता. त्याकारणाने ती हलण्याच्या स्थितितही नव्हती व जोरजोरात कण्हत होती. प्रथमतः जेव्हां त्या लाकूडतोड्याला तीं वाघिण दिसली तेव्हां तो जरा घाबरला परंतु वाघिणीने त्याच्याकडे दिनपणे पाहिल्यावर त्याला दया आली.

त्यानंतर तो पळत घरी येऊन पोहोचला व आपल्या आईला म्हणाला–"आई, त्या डोंगरावरच्या बाभळीच्या झुडपात एक वाघिण कांटा पायात रूतून विव्हळत आहेग! आपण कसे तरी तिला वाचवू या नां! तू सुद्धा माझ्या बरोबर चल नां तिच्यां मदतीला.

"हो कां! बाळा, ठिक आहे थोडा थांब. तिच्या जखमांना लावायला मी

काही औषध मलंम घेते" आई त्याला म्हणाली.

थोडया वेळातच ते दोघे वाघिण जेथे पडली होती तेथे आले. आईने त्या वाघिणीला सांत्वनापूर्ण शब्दात आंजारले गोंजारले व मुलाने तेवढया अवधित तिच्या पायातील कांटा खस्कन बाहेर काढला. त्या संकटतून मुक्त झाल्या बरोबर त्या वाघिणीने त्या दोघाकडे पाहून गुरकावले नाही. परंतु त्यांच्याकडे कृतज्ञतापूर्ण नजरेने पाहिले नंतर आईने त्या वाघिणीच्या जखमांना मलम चोपडले नंतर एकदम ती दोन पावले मागे झाली व तिचा निरोप घेण्यासाठी औपचारीक रूपात म्हणाली–

"वाघिण ताई, आम्ही खूप गरिब आहोत. माझ्या मुलाबरोबर कोणत्याही मुलीचा बाप लग्न करून देण्यास तयार नाही. जर कां तुझ्या कोणी माहितीतील मुलगी असली तर माझ्या मुलाचे लग्न लावून त्याला एक गृहस्थ बनव. तुझे फार उपकार होतील आमच्यावर" असे केविलपणें म्हणून ती आपल्या मुलासोबत घरी आली.

थंडीचे दिवस संपायला काही अवधी बाकी होता. तेव्हा एके दिवशी एका श्रीमंताची मुलगी लग्ना साठी आवश्यक सामुग्रांनिशी आपल्या सासरी निघाली होती. नवरी मुलगी पालखीत बसलेली होती. पालखीत बरोबर पुढे मागे काही भोई लोक सामानसुमान लादून घेऊन चाललेले होते.

अचानक त्यांच्या वाटेत चार वाघ त्यांचा रस्ता अडवून बसलेले त्यानी पाहिले बसल्या बसल्याच ते जबडे आवासून डरकाळया काढत होते. त्यांना पहाताच सर्वांची बोबडी वळली. ते जिवानिशी सामान सुमान तेथेच सोडून पळून गेले. वधू पालखी बाहेर येऊन पळून जाण्याच्या विचारात होती. तिने बाहेर पावूल टाकतांच पांच वाघ समोर बसलेले तिने पाहिले वाघांशिवाय दुसरे कोणीही जवळपास नव्हते. त्यानंतर कोणी लाकुडतोडयाच्या दारावर ठोठावले.

त्या तरुण लाकूड तोडयाने जाऊन दार उघडले तेव्हां दाराबाहेर एक साजशृंगार केलेली तरुण वधू उभी असलेली व तिच्या पाठीमागे पांच वाघ उभे असलेले पाहिले त्या लाकूडतोडयाला वाटले की वाघ त्याच्याकडे पाहून मंदहास्य करीत आहे.

त्यानंतर त्या लाकूडतोडयाने तिच्या बरोबर लग्न केले. ती तरुणी पती व सासूचा खूप मान राखीत राहली त्याचे उभयातांचे आयुष्य खूप सुखाने जाऊ लागले. परंतु काही दिवसातच त्या तरुणीच्या पित्याला समजले की तो डोंगरांपलीकडे रहाणारा व गरीब लाकुडतोडया आहे व आपणतर एक श्रीमंत व प्रतिष्ठित दूरदूर पर्यंत आपला प्रभाव आहे. त्यामुळे त्याला अतिशय संताप आला. त्याने कोर्टात त्या मुलाविषयी तक्रार नोंदवली की त्या दोघांनी माझ्या मुलीला पळवून नेऊन लग्न लावले तेव्हां न्यायाधिशान त्या दोघांना कोर्टात बोलावून घेतले.

तेव्हां लाकुडतोडयाने स्पष्ट सांगितले– "मी मुलीला पळवून नेले नाही. त्या तरुणीला वाघ स्वताहून घेऊन आले व माझ्या घरी आणून सोडून गेले. परंतु न्यायाधिशाला त्याच्या म्हणण्यावर विश्वास झाला नाही त्याने आपल्या शिपायांना आज्ञा केली की, तो खरे सांगे पर्यंत त्याला फटके मारा."

तेव्हां त्या मुलाची आई न्यायाधिशाचे पाय पकडून म्हणाली–"सरकार, माझा मुलगा खरे सांगतो आहे. मी पाहिजे तर

तुम्हाला वाघांकडून साक्ष देववते. त्या बाईचे बोलणे न्यायाधिशाला विचित्र वाटल तरी त्याने तिला आश्वासन देत म्हटले– "ठिक आहे. तु साक्षीदार घेऊन ये."

त्यानंतर त्याची आई निघून गेली.. आणि थोड्यावेळातच परत आली. तिच्या पाठोपाठ पांच वाघ दमदार पावल टाकीत येत होते. ते पहाताच कोर्टातील लोकांची धावरगुंडी उडाली ते सर्व लोक सैरावैरा पळू लागले. न्यायाधिंश तर त्यातल्या त्यात उंच टेबलावर चढून बसला व थरथर कांपत त्या वाघाकड दृष्टीक्षेप टाकीत म्हणाला–" तुम्हो लोक...? ह्यानंतर त्याच्या तोंडून आवाजही फुटला नाही.

वाघांनी अशा तऱ्हेने मान हलविली की जणूकाही ते न्यायाधिशाच्या प्रश्नाला उत्तर देत आहेत. नंतर तो तरुण त्याच्या आईला घेऊन घरी आला.

त्याच वर्षी उन्हाळयात जंगलातील हजारो लोकांनी राज्यावर हल्ला केला त्याच्या सोबत अस्वले शिकारी कुत्री व माकडे होती. चक्रवर्तीचे सैन्य त्याच्याशी तोंड देण्यासाठी तेथ येऊन पोहोचले. परतु त्या जंगली लोकाशी त्याला तोंड देता आले नाही. तेव्हां असे वाटू लागले की आता बहुदा राजाचा पराजय होणार व प्रतिष्ठा धुळीला मिळणार तितक्यात कोणी एकाने येऊन राजाला असे सांगितल की इथं जंगलात एक लाकुडतोड्या आहे त्याच्या जवळ पांच वाघ आहेत त्या वाघांची जर कां मदत घेतली तर आपला जय नक्कीच होईल. तेव्हा चक्रवर्ती राजाने त्याला बोलावणें धाडले व म्हटले–" जर कां तू त्या दुष्टांना पळवून लावलेस तर तुला मी सेनापती पदावर नियुक्त करेन."

ती रानटी माणसे ते पांच वाघ पहाताच घाबरून पळून गेले. मग काय? चक्रवर्ती राजाचा जय झाला. राजाने मोठ्या शास्त्रविधिपूर्वक लाकुडतोड्याची मुख्य सेनापतीच्या पदावरनेमणुक केली व पच व्याघ्रशूर हि पदवी बहाल केली व मोठे वेतन देऊन दरबारात नेमलं.

उत्तर रामायण

शुक आणि प्रोष्टपद नावाच्या आपल्या दोन मंत्र्यांना बरोबर घेऊन कुबेर मोठ्या अभिमानाने रावणाकडे गेला आणि म्हणाला–" हे बंधु रावणा, माझ्या म्हणण्या-कडे तूं लक्ष देत नाहींस. परंतु याचा परिणाम चांगला होणार नाही. त्याचा दुषपरिणाम तुला नक्की भोगावा लागेल. हे नक्की याची प्रत्यक्ष प्रचिती आल्या-शिवाय तुला सुबुद्धि कोठून येणार. तुला कांहीही सांगण्यात अर्थ नाही. तरी मी मोठा भाऊ म्हणून तुला सांगतो. असे एकंदरीत मनापासून वाटले.

नंतर ह्या दोघा भावांमध्ये एकमेकांच्या घमेंडीमुळे न ऐकता द्वंद्वयुद्ध सुरू झाले. बरेच काळ युद्ध टिकले. कुबेराची सर्व शस्त्रें रावणाने निष्प्रभ करून टाकली आणि रावणानें मायाजाल युद्ध करण्यास प्रारंभ केला. त्यामुळें कुबेराला एकाएकी अदृश्य रावण कोठें दिसलाच नाही.

शेवटी रावणाने असावधपणे कुबेराच्या डोक्यावर गदेचा प्रहार करून त्याला बेशुद्ध पाडले. कुबेर रक्तबंबाळ झालेला पाहून धावतपळत संपत्तिच्या देवतांनी त्याला नंदनवनात नेले व त्याच्यावर उपचार करून त्याची सुश्रुषा केली.

अशा प्रकारे कुबेरावर विजय मिळवून रावणानें त्याचे पुष्पक विमान हस्तगत केले. आणि तो शरवण पर्वताकडे निघाला. तो सुवर्णकांति पर्वत जणूं सूर्य-प्रमाणें तळपत चमकत होता. विमान

पर्वताजवळ येताच त्याची गति कुंठित होऊन ते एकदम स्थिरावले.

विमान एकाएकी थांबलेले पाहून रावणाला आश्चर्य वाटले त्यानें आपल्या मंत्र्यांस विचारले. हे इच्छा शक्तिच्या बळावर चालणारे विमान एकदम थांबले का?" ह्यापाठीमागे कोणते गुढ आहे.

त्या बरोबर शंकराचा पार्श्वरक्षक नंदीश्वर पुढें होऊन त्याला समजावत म्हणाला–" दशग्रीवा, तूं आत्ताच्या आत्ता येथून निघून जा. तुझे इथे येणे ह्यावेळी बरोबर होणारे नाही.

ह्या पर्वतावर सध्या शिवपार्वती एकांतात आहेत. त्यांना कोणी आलेले पंसत पडणार नाही. शिवाय सुशेण, नाग, यक्ष, दैत्य दानव राक्षस वगैरे तुझ्या सारख्या असणाऱ्यांना ह्या पर्वतावर येण्याची तर सक्त मनाई आहे.

हे ऐकताच रावण एकदम् संतापाने लालीलाल झाला व विमानातून उतरून पर्वताजवळ आला, आणि मोठ्याने ओरडून म्हणाला–" कोण तो शंकर!"

त्यानें पर्वतावर पाहिले तेव्हां त्याला प्रत्यक्ष महादेव आणि त्रिशूल हातांत घेऊन शंकरासारखा दिसणारा नंदीश्वर दिसला.

त्याला त्या नंदीचे तोंड माकडासारखे दिसले म्हणून तो मोठ्याने खदाखदा हंसला. त्यावर क्रोधित होऊन नंदीने रावणाला शाप देत म्हटले–" माझ्याकडे पाहून तोंडवाकडे करून तूं हंसलास तेव्हां अशाच तोंडाच्या आणि अशाच माझ्या-प्रमाणे अचाट शक्तिच्या वानरा कडून तुझा आणि तुझ्या वंशाचा सर्व नाश होईल."

रावणाचा क्रोध अनावर होऊन तो आकांडतांडवाने म्हणाला–" माझ्या विमानाला आडवणाऱ्या या पर्वतालाच मी उपटून टाकू शकतो." असे म्हणून त्यानें रागारागाने पर्वत उपटवला त्या सरशी रावणाचा स्वतःचा हात पर्वताखाली सापडून ब्रह्मांडाला कानठळ्या बसतील एवढ्या मोठ्यानें तो ओरडला.

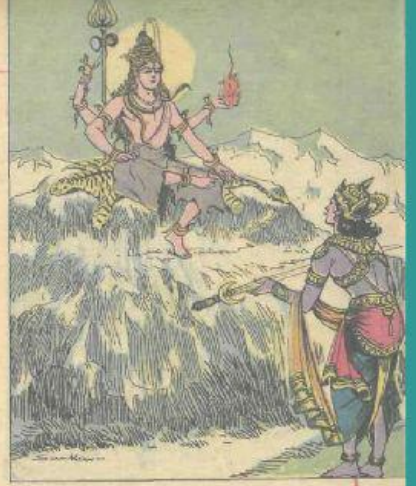
त्याची केविलवाणी स्थिति पाहून त्याच्या मंत्र्यांनी त्याला शंकराची प्रार्थना करण्याची विनंती केली. नाइलाजाने व्याकुलतेने त्याने शंकराला प्रसन्न करून घेऊन आपली सुटका करून घेतली.

आशुतोष शंकरानें प्रसन्न होऊन त्याला वरदान पण दिले. म्हटले–" मी तुझ्या स्वरशक्तिवर प्रसन्न आहे. ह्यापुढे तूं रावण ह्या नावाने ओळखला जाशील." ह्यामुळेच त्याला रावण हे नाव पडले.

रावण हात जोडून प्रार्थना करीत शंकराला म्हणाला–" मला पूर्वीच देवी देवतांकडून अभय आणि दिर्घायुष्याचे वरदान ब्रह्मदेवाकडून मिळाले आहे. मानवाचीं मला पर्वा नाही. तरी आपण माझ्यावर संतुष्ट झालात म्हणून मी आपणाकडून आणखीं दोन गोष्टींची अपेक्षा करतो. ती तुमच्याकडून मला प्राप्त व्हावीत अशी इच्छा आहे. एक तर प्रदिर्घ आयुष्य आणि दुसरे आयुध."

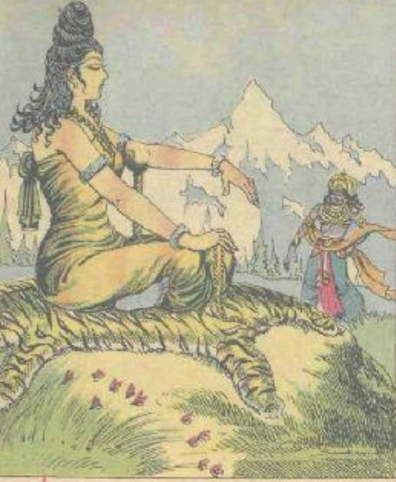
शंकराने 'तथास्तु' म्हणून चंद्रहास नावाचे खड्ग दिले आणि म्हणाला–" ह्या खड्गाचा किंचित जरी अपमान झाला तर लगेच ते माझ्याकडे परत येईल." ह्या गोष्टीची लक्षपूर्वक आठवण ठेव.

रावणाने आनंदाने ते खड्ग घेतले व येऊन विमानांत बसून सर्व पृथ्वीवर

संचार करून देशोदेशीच्या लोकांना त्रास देऊं लागला. कांही त्याच्याशी लढून मृत्यू पावले, काहींनी त्याची स्वाधीनता मानली. त्यांनी पृथ्वीवरील सर्वांना नको नकोस करून टाकले.

असाच संचार करीत असता रावण एकदा हिमालय पर्वतावर गेला. तेथे त्याला एक सुंदरी जटा वल्कल धारण करून तप करत बसलेली दिसली. तिचे सौंदर्य पाहून रावण मंत्रमुग्ध झाला. रावणाने मोठ्या आपुलकीच्या आविर्भावाने जवळ जात तिला विचारले कि तू हे असे कठोर तप कां करते आहेस? त्या पाठीमागचा तुझा उद्देश काय?

ती म्हणाली–"बृहस्पतिचा पुत्र जो कुशध्वज ते माझे वडील. माझें नांव वेदवतीं माझ्यासाठी अनेक देवता गंधर्व वगैरेनें माझ्या वडिलांच्या जवळ लग्नासाठी मागणी केली पण त्यांना त्यापैकी कोणीही पसंत पडत नव्हते. परंतु विष्णुला जावई करून घेण्याची त्यांची मनोकामना व त्याच बरोबर फार इच्छा होती म्हणून त्यांनी इतर सर्वांना नकार दिला.

ह्यावर दंभु नावाच्या एका राक्षसाने माझे वडील झोपेत असतां त्यांना मारून टाकले. त्यांच्या पाठोपाठ माझी आई सती गेली.

वडिलांच्या इच्छेप्रमाणें मी विष्णुला आपला पति मानून त्याच्यासाठी तप करते आहे. तू त्यात काहीही विघ्न न आणता ताबडतोब आता तूं येथून निघून जा."

"हे सुंदरी, अशी उन्मत्त होऊ नको. तुझे ते अनुपम तारूण्य व आपले यौवन सौंदर्य असे व्यर्थ घालवूं नकोस· विष्णु असा कोण मोठा लागला आहे. माझ्याकडे लक्ष देऊन पहा तरी? मी लंकाधिपती आहे. चौदा चौकड्याचे राज्य माझ्याकडे आहे शिवाय माझे तपोबल ही भरपूर आहे. तू माझी पत्नी हो, तुला सर्व वैभव उपभोगायला मिळेल." एवढी तरी माझी मनोकामना पूर्ण कर.

"लंपटा! आवर आपली निच वाणी." वेदवतीचे हे शब्द ऐकतांच रावणानें दुष्ट पणाने तिचे तावातावाने रागाने केस धरून खसकन् ओढले. त्या बरोबर तिने आपल्या हाताने आपल्या जटा उपटून टाकल्या आणि क्रोधाग्नि प्रज्वलित करून म्हणाली–"नीचा! अवमानित मी अग्नि प्रवेश करून मरून जात आहे. पण तुझा नाश करण्यासाठी मी आयोनिज अशी पुन्हां भूतलावर प्रगट होईन व तुझा सर्वनाश करेन."

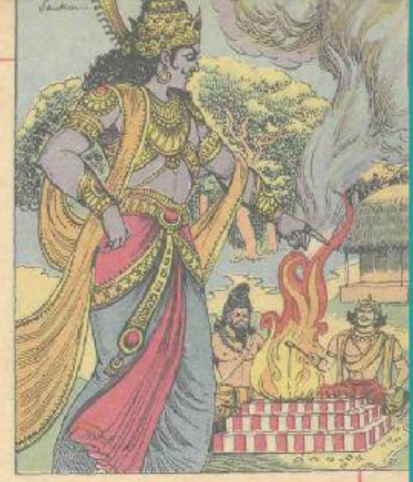
हीच वेदवती म्हणजे पुढच्या जन्मीची सीता, हीच रावण लंकाधिपतीच्या नाशाला कारण झाली.

असाच संचार करत असतां रावण राजा मरुत्तच्या यज्ञ मंडपांत गेला. तेथे सर्व देव एकत्र गप्पा करीत बसलेले होते. बृहस्पतिचा धाकटा भाऊ संवर्त आद्यपुरोहित होता. रावणाला पाहून सर्व घाबरून गेले.

दिक्पालासह सर्व देवांनी विविध प्राण्यांची रूपे घेतली. रावण तेव्हां सरळ राजा मरुत्ताकडे जाऊन म्हणाला– "बोल, राजा तू माझ्याशीं युद्ध करतोस का माझी अधिनता मानतोस?" तुला काय करणे योग्य वाटते आहे.

"अरे! अगोदर तू आहेस कोण हे तरी सांग? तुझा परिचय दिल्यावर योग्य अयोग्य ह्यांचा निवाडा करेन." राजा म्हणाला.

"माझें नाव ऐकले नाही असा त्रिलोकात कोणी नसेल. तू माहीत नाही म्हणतोस? तूं कधी रावणाचे नांव ऐकले आहेस? तोच मी रावण. बघ माझ्या पराक्रमाने मी माझ्या मोठ्या भावाचे हे विमान हिरावून घेतले आहे." मोठ्या गर्वात फुलून जाऊन घमेंडीत रावणाने सांगितले.

"वडीला समान मोठ्या भावाशीं युद्ध करून त्याला पराभूत करण्याने काय एवढा मोठेपणा मिळविलास? अशा दुष्टाचा शिरच्छेदच केला पाहिजे. थांब...." असे म्हणून तावातावाने राजा मरुत्ताने धनुष्य उचलले.

संवर्तने राजाला अडवले. म्हणाला– "राजन्, अशी घाई गर्दी करूं नका. हा महेश्वर यज्ञ मध्येंच थांबलां तर वंशक्षय होईल आपण सध्या यज्ञदीक्षेत आहांत इतक्यात विसरलात काय? तेव्हां युद्ध करणे बरे नांही आणि दुसरे हा दुर्जय आहे. हे आपल्याला माहीत आहे नां?"

पुरोहिताचे वचन मानून राजा यज्ञवेदी जवळ येऊन बसला. हे पाहून रावणाचा मंत्री शुक खुश होऊन ओरडला–"राजा रावणाचा विजय असो. विजय असो! मग तेथे जमलेल्या काही ऋषिमुनींचे भक्षण करून त्रास देऊन रावण आल्यावाटेने निघून गेला.

रावण निघून गेल्यावर रूपे पालट-लेल्यांनी आपली पूर्व वत रूपे धारण केली, कांहीनी ज्यांची रूपे घेतली होती त्यांना वर प्राप्त झाले.

इंद्राने मोरांना सुंदर रंग दिले, सहस्त्र नेत्रांचे लावण्य त्यांच्या पिसांत घातले, सापापासून अभयदान दिले आणि आकाश भरून आले असतां आनंदाने थुई थुई नाचण्याची वृत्ति दिली. त्यांना पहाताच मानवाला प्रसन्न वाटावे असे रूप त्यांनी मोरांना दिले.

यमराजाने कावळयांना रोग मुक्त केले, त्यांचा सहज मृत्यू दूर केला. कावळयांना खाऊं घालून संतुष्ट केल्यास स्वर्गात पितर संतुष्ट होतील असा ही वर दिला. त्यामुळे मानव जातीत काकबळी देण्याची प्रथा पडली.

वरुणाने हंसांना समुद्रफेसाप्रमाणें शुभ्र-पांढरारंग देऊन सुखमय असे नल विहाराचे जीवन दिले.

कुबेरानें सरडयाला सोनेरी रंगाचे वरदान दिले.

रावण पुष्पक विमानांतून सतत संचार करीत होता आणि प्रत्येक राजाला प्रश्न करीत होता–"माझ्याशी युद्ध करणार का? आपला पराजय मान्य करणार." असे प्रत्येकाला विचारत आव्हान देत तो पुढेपुढे जात राहिला.

त्यांने दुष्यंत राजाला तसे विचारले त्यांनी हार मान्य केली. दुष्यंत, तसेच एकापोठापाठ अनेक राजांना त्यांनी आव्हान दिले. गाधी, गय, पुरूरव वगैरे राजाने रावणाला दुर्जय मानून आपली हार मान्य केली.

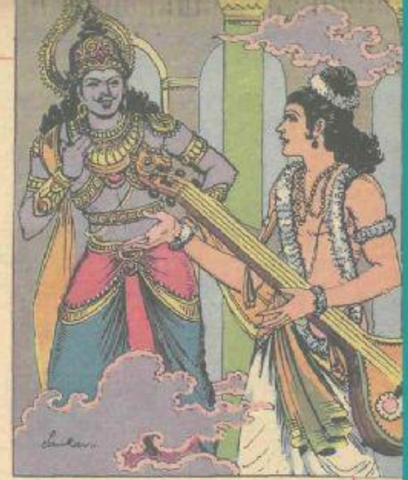
पण अयोध्येचा राजा अनरण्याने रावणाला युद्धाचे आह्वान दिले. ह्या युद्धांत अनरण्याची सर्व सेना नष्ट झाली. अग्नित कीडा मुंगी मरावे तशी सर्व प्रजा पटापट मरून गेली.

नंतर द्वंद्व युद्धांत अनरण्य राजाच्या शरिरावर कांहीही परिणाम झाला नाही. शेवटी रावणाने त्याच्या डोक्यावर जोराचा एक गुद्दा मारला त्या बरोबर राजा विव्हळत खाली कोसळला.

मरण्यापूर्वी त्याने संतापाने रावणाला शाप दिला कि ईक्ष्वाकु वंशातील राजाच्या हातीच तुझे मरण निश्चित आहे आणि तोच तुला मारील आणि तो गतप्राण झाला. इतरांना त्याच्या मरणाचे फार दु:ख झाले.

रावण असाच गर्वाने फुलून मस्तीनी सर्वांना त्रास देत, कष्ट देत, पुष्पक विमानातून आकाशांत विहार करीत असतां एक दिवस अचानक त्याची नारदाची गाठ पडली.

दोघांनी एकमेकांचे क्षेम कुशल विचारलें. बोलण्याच्या संदर्भात नारद म्हणाला–"रावणा तू अद्वितीय बलशाली आहेस. तुझा सर्वत्र दरारा आहे. मला त्याचे फार कौतुक वाटते. देवीदेवता इच्छा असून सुद्धा तुला हारवू शकत नाहीत.

पण मला हें समजत नाहीं की तू त्या निरपराध क्षुद्र मानवांच्यावर आपला पराक्रम कशाला दाखवतोस? तुला तुझा पराक्रम दाखवायला दुसरा कोणी भेटला नाही कां?

ते तर आधीच आपल्याच आधिव्याधि, म्हातारपण, संकटे यांनी गांजलेले असतात. त्यांना मारून तूं काय मिळवतोस त्यांना मृत्युदंड यमराज देतोच आहे.

वीरांनी वीरांशी युद्ध करावे. तू प्रत्यक्ष यमराजाला युद्धांत मारून संपूर्ण नरलोक आपल्या हातात घेऊं शकतोस.

"नारदा! मी भू-पाताळ आणि स्वर्ग लोक वगैरे प्रथम आपल्या अधिकारांत

आणणार आहे. नंतर समुद्र मंथन करून अमृत मिळविण्याच्या दृढ विचारांत आहे. त्याने आपल्या मनांतली इच्छा स्पष्टपणें नारदा समोर उघड केली." रावणानें सांगितले.

"अरे यमलोक तर ह्या इथे मागच्या बाजूस आहे. तो सोडून आणखी कशाला कुठे जातोस? हा रस्ता सरळ यमलोकाकडेच जातो आहे." नारद म्हणाला.

ह्यावर हंसून रावण म्हणाला—"बरं बाबा सांगितलस. मी आत्ता जाऊन त्याच्यावर स्वारी करतो.

नाही तरी मी ह्या पुर्वींच चारी दिक्पालांच्यावर विजय मिळविण्याची प्रतिज्ञा केलीच आहे आता त्या कार्यात विलंब कशासाठी सर्व सैन्यासह हा निघालो. असे म्हणत रावण त्याचा रोख न ओळखता निघण्याची तयारी करू लागला.

हा रावण आता मागेपुढे न पहाता प्राणिमात्रांना मृत्यूचे भय दाखवून घाबरवून सोडणाऱ्या त्या यमाचा मी प्राण घेण्यास निघतो." एवढं बोलून रावणाने नारदाला नमस्कार केला आणि त्याचा निरोप घेऊन आपल्या मंत्र्यांबरोबर दक्षिण दिशेला यमलोकाच्या मार्गावर चालूं लागला. त्याला तेथे जाण्यास बराच काळ लागला.

तेवढ्याने नारदाने विचार केला कि मृत्यूचा अधिकारी यम. ह्याचा प्राण रावण कसाकाय घेऊ शकेल? युद्धांत कसा रावण यमाचा पराभव करील? हे कदापी शक्य तरी आहे कां? त्याला उमग न पडल्यामुळे त्याने जाऊन प्रत्यक्षच पाहण्याचा विचार केला आणि तोही रावणाचा पाठोपाठ निघाला. तो जसा जसा जाईल तसा तसा त्यांच्या पाठोपाठ लपत छपत नारदही उत्सुकतेने निघाला.

भसूरपुर नगरांत विश्वनाथ नांवाचा एक गरीब अनाथ मुलगा होता. त्याची आई त्याच्या जन्माच्या वेळीच मेली आणि बाप तो पांच वर्षांचा असतांना सांप चावून मेला.

आईबापाच्या मुळावर आलेला असा अपशकुनी म्हणून त्याच्या कोणीही नातेवाईकानी त्याला जवळ केले नाही.

गांवकरीच त्याच्यावर दया करून जे काय देतील त्याच्यावरच तो आपले दिवस कंठित असे. तो ही अगदी उनाडक्या करीत नसे. यथाशक्ति लोकांची मदत करीत असे.

विश्वनाथ कामसू होता. त्याच्या कामावर सर्वजण खुश असत. आता तो थोडा मोठाही झाला होता. म्हणून पूर्वी अनाथ म्हणून जे काही देत असत ते लोक आता त्याच्याकडून काम करून घेऊन मजुरीच्या रूपाने त्याला मदत करीत असत.

आणखी काही वर्षे अशीच गेली. आता विश्वनाथ उमदा तरुण झाला होता. त्याच गांवच्या सरपंचाला विश्वनाथने बरेच वेळा बऱ्याच कामांत मदत केली असल्यामुळे त्याच्याबद्दल धर्मंदासला सहानुभूती वाटू लागली होती. धर्मंदासला वाटले की, आता त्याला स्वतःच्या पायावर उभे राहता येईल.

एक दिवस धर्मंदासाने विश्वनाथला जवळ बोलावले आणि म्हणाला—"मी तुझ्या कामावर, तुझ्या नेक व्यवहारावर खुश झालो आहे. मला तू स्वावलंबी व्हावेस असे वाटते. म्हणजे स्वतंत्रपणाने तू राहूं शकशील. त्यासाठी तुझी काही मदत करावी असा माझा विचार आहे. त्यासाठी तू माझ्या गोठ्यातील आपल्या पसंतीच्या चार म्हशी निवडून घे. त्यांचे दूध विकून तू दुधाचा धंदा कर आणि सुखाने रहा.

जेव्हां तुला पुरेसा पैसा मिळेल तेव्हां तू म्हशींची किमत दे व कर्ज चुकते कर.

विश्वनाथाने आपली कृतज्ञता व्यक्त केली आणि धर्मदासाच्या गोठयांत जाऊन चांगल्या दुभत्या चार म्हशी घेऊन गेला. नतर एका चांगल्या मूहूर्तावर त्याने धंदा सुरू केला. तो सरळ व्यक्ति असल्याने चांगले दूध थोडया किमतीत विकू लागला.

त्याच गावांत कलिंग नांवाचा दुसरा एक गवळी होता. तो पाणी मिसळून दूध विकण्यात फार पटाईत होता.

विश्वनाथचा व्यवहार पाहून एक दिवस कलिंग विश्वनाथला म्हणाला–"अरे, तू दुधाचा व्यापार करतो आहेस. हा काही दानधर्म नाही. तुला आपला नफा नको का पहायला. पैसा मिळविल्याशिवाय तुझे पोट कसे भरणार आणि धर्मदासचे कर्ज कसे फेडणार? असे धारेचे दूध कमी किंमतीला विकून कुठे पैसा मिळत असतो? तुला दुधाचा धंदा करायचा आहे. तर मी सांगतो ते ऐक. दुधांत थोडे पाणी मिसळ आणि ते विक."

"हे सर्व खरे आहे रे. पण हे गांव माझे आहे. हे लोक माझे आहेत. त्यांच्या आश्रयावरच मी आजपर्यंत वाढलो. अशा लोकांना पाण्याचे दूध घालायचे म्हणजे आपण आपल्यालाच फसवल्यासारखे नाही का होणार? छे बुवा ते काम माझ्या हांतून होणार नाही. मी खऱ्याचा व्यापारं करणार. त्यांत जेवढे मिळेल तेवढे पुरे.

क्षेमेंद्राच्या मुलीच्या लग्नांत विश्वनाथने त्याची खूप मदत केली होती. एक दिवस क्षेमेंद्र आपल्या घराच्या कट्ट्यावर बसला होता. विश्वनाथला समोरून जाताना पाहून त्याला बोलावून क्षेमेंद्रने विचारले–"काय रे तू म्हणे कसला तरी व्यापार सुरू केला आहेस? कसला व्यापार करतो आहेस? कसा काय चालला आहे धंदा?"

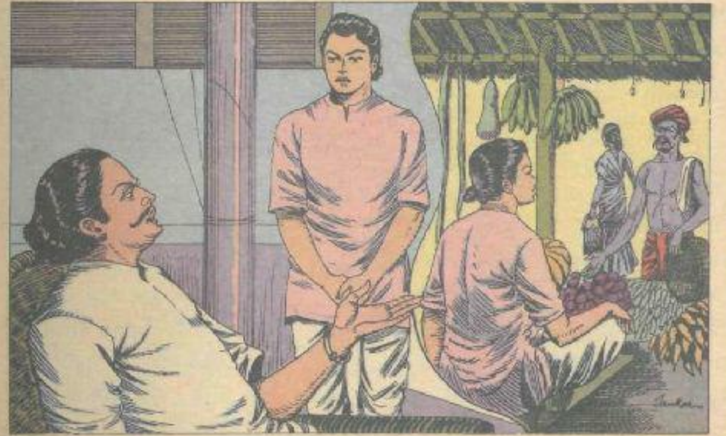
"काय सांगू तुम्हांला दुध विकून जेवढे पैसे मिळत आहेत त्याच्या पेक्षा किती तरी जास्त पैसे गुरांच्या चारापाण्याला खर्च होत आहे. कसे काय त्यातून निभावून न्यावे काही कळत नाही." विश्वनाथ म्हणाला.

"माझ्या घरासमोर ही जी रिकामी जमीनं पडली आहे. तिचीं मशागत करून त्यांत भाजीपाला लाव आणि तो विक. त्यांत तुला पैसा मिळेल." क्षेमेंद्रने सुचेविले.

विश्वनाथला ते पटले. त्यानी क्षेमेंद्राची सूचना मान्य केली. लगेच तो धर्मदासकडे गेला आणि म्हणाला–"दादा. दूधाच्या व्यापारात मला काही मिळकत होतेशी वाटत नाही. मी आत्तापर्यंत काही ही जमवू शकलो नाही. म्हणून मी आपल्या म्हशी परत करायला आलो आहे.

क्षेमेंद्राच्या सांगण्याप्रमाणे विश्वनाथने त्या पडीक जमिनीची मशागत करून भाजीपाला लावला. त्याचा व्यापार सुरू झाला. मळयातून भाजी उपटून आणल्यावर ती साफसूफ करून व्यवास्थित जुडया बांधून विकू लागला पण कमी किंमतीला. आपल्या कष्टाची मजुरी सुद्धां त्यांत निघत नसे.

चक्रधर नावाचा एक भाजीचा व्यापारी त्याला म्हणाला–"तुझी भाजी चांगली आणि साफसूफ केलेली असते. मग ती तू आमच्या भाजीच्या पेक्षा जास्त किमतीला कां नाही विकत. तू तर आमच्या पेक्षाही कमी किमतीत विकतोस. अशाने तुझा व्यापार कसा चालेल? हे बघ व्यापार करायचा

म्हणजे नफ्याकडे अगोदर लक्ष दिले पाहिजे. चांगुलपणा नंतर. नाहीतर तू आमच्या प्रमाणे सरसकट जुडचा बांधून आमच्या किमतीतच भाजी विक. म्हणजे तुला फायदा होईल आपला व्यापार वाढवू शकशील.

चक्रधराचे बोलणे ऐकून घेतल्यावर विश्वनाथ विचार करून शांतपणे म्हणाला— "तुला माहीत आहे ना कि मी अगदी अनाथ होतो. त्या वेळी ह्याच गांवातल्या लोकांनी माझ्यावर दया दाखवून वात्सल्याने माझे रक्षण केले. त्या वेळी त्यांनी माझ्या-काही मिळण्याची कल्पनाही केली नव्हती. अशा लोकांकडून मी आणखी किती फायदा उठवणार नाही. मला सत्याला जागले पाहिचे. मला इमानदार राहिलेच पाहिजे म्हणूनच आज माझी ही स्थिति आहे."

विश्वनाथचा भाजीचा व्यापारसुद्धा अशा तऱ्हेने घाटयांत आला.

त्या गावांत सभापती म्हणून एक फुलांचा व्यापारी होता. त्याने एक दिवस विश्वनाथला बोलावून घेतले आणि म्हणाला— "विश्वनाथ, मी दिवसेदिवस वार्धक्याने थकत चाललो आहे. माझ्याच्याने आतां हा फुलाचा धंदा होत नाही. माझी मुलं आहेत पण ती आपापल्या धंद्यात पुष्कळ पैसे मिळवीत आहेत. ती काही येणार नाहीत. बघ, जर तू हे काम करणार असशील तर मी हा धंदा तुझ्यावर सोपवायला तयार आहे."

तो ही व्यापार करून पाहावा म्हणून विश्वनाथ भाजीचा धंदा सोडून फुलांचा व्यापार हाती घेतला. विश्वनाथ आपल्या स्वभावाप्रमाणे चांगली ताजी टवटवीत फुले निवडून हार तयार करीत असे आणि नेहमीच्या किंमतीत विकत असे.

सभापती म्हणाला—"विश्वनाथ, असे करून धंद्यात फायदा कसा होणार? तुला सरसकटच फुले घेऊन हार केले पाहिजेत आणि फुलां मधून थोडे अंतर हीं सोडले पाहिजे. तुझ्या ह्या असल्या कामामुळे दुहेरी नुकसान होत आहे. एक म्हणजे खरेदी किंमत वसूल होत नाही आणि दुसरे म्हणजे हे मेहनत करून सुंदर केलेले हार त्या मानाने फारच कमी किंमतीला विकतो आहेस.

"काका, मी एकटा सडाफटिंग आहे. कसे ही माझे पोट मी भरतो. मग बिचाऱ्या ह्या गांवकऱ्यांना तरीं मी कशाला फसवू."

काही दिवसांनी सभापती बोलतांबोलता एका मोठ्या व्यापाऱ्याला म्हणाला— "शेटजी, ह्या फुलाच्या धंद्यांत सुद्धां हा विश्वनाथ दुर्दैवी ठरला. सगळा बुडीत धंदा. पण माणूस आहे मात्र प्रामाणिक." विश्वनाथाची स्तुति ऐकून ज्ञानगुप्त शेट एक दिवस स्वत: विश्वनाथाकडे गेले. गावांतलाच असल्याने विश्वनाथाला ते ओळखतच होते. ते म्हणाले—"तुझ्या प्रामाणिक पणाचे मला फार कौतुक वाटते. म्हणून मी तुला आपला जांवई करून घ्यावा म्हणतो आणि धंदा म्हणून माझे हे किराण्या मालाचे दुकान तुला देतो. तुझी काही आडकाठी नसेल तर सांग तसे, विचार करून."

ज्ञानगुप्तासारखा साक्षात शेट विश्वनाथाला आपली मुलगी देत आहे आणि विश्वनाथाने ही त्याचा जांवई होण्याचे कबूल केले आहे. हे ऐकून कलिंग, चक्रधर आणि सभापती ह्या सर्वांना आश्चर्य वाटले. आणि ते तिघे मिळून शेट ज्ञानगुप्ताकडे गेले. म्हणाले—"ऐकले आहे विश्वनाथ आपला जावई होणार आणि आपले दुकान

पण पाहणार. अहो, पण तो व्यापारांत अगदी कच्चा आहे. तुम्हांला त्यांत काही फायदा व्हायचा नाही. हां ! तो आहे अगदी खरा प्रामाणिक."

"पहाल तुम्ही. तोही उत्तम व्यापारी होईल." ज्ञानगुप्त म्हणाला.

ठरल्याप्रमाणें ज्ञानगुप्ताने आपल्या मुलीचे लग्न मोठ्या थाटाने विश्वनाथशी लावून दिले. आता विश्वनाथाने दुकान आपल्या हातांत घेतले. ह्याच्या दुकानांत माल उत्तम आणि स्वस्त मिळू लागला म्हणून गिऱ्हाईक वाढले. पण फायदा शून्य. ह्या अवधीत त्यांना एक पुत्ररत्नही झाले. तेव्हां त्याची बायको म्हणाली—"अगोदर तुम्ही एकटेच होतात. आता आपण तिघे आहोत. ह्या पुढे माझ्या वडिलांच्याकडून तुम्हांला मदत पण मिळणार नाही. प्रामाणिक व्यापारात सुद्धां फायदा होतो. पण जो फक्त दुसऱ्याचाच फायदा करू पाहातो त्याचे नुकसानच होते. आपलाही फायदा पाहाणे हा व्यवहार आहे."

ह्यावर विश्वनाथ संतापून म्हणाला— "म्हणजे मी लोकांनी केलेला उपकार विसरून फक्त स्वार्थच बघत बसू. माझा प्रामाणिकपणा वेशीवर टांगू ? ते होणार नाही."

ज्ञानगुप्त त्यांचा संवाद ऐकून म्हणाला— "तुझ्या बायकोचे म्हणणे तू बेइमान व्हावे असे नाही. प्रामाणिकपणाचा व्यापार उलट फार फायद्याचा आणि मानाचा असतो. भेसळ करून किंवा तराजू मारूनच व्यापारात फायदा होतो असे नाही. तू सध्या ज्याप्रमाणे माल देत आहेस तसाच माल दे. परंतु तो योग्य किंमतीला दे. मग पहा तुला कसा फायदा होतो ते. अरे व्यापार म्हणजे नुसता दानधर्म नव्हे."

ज्ञानगुप्ताच्या मदतीने आणि त्याच्या शिकवणी प्रमाणे विश्वनाथने व्यापाराला नव्याने सुरूवात केली. त्याच्या उत्तम मालामुळे त्याचे दूकान खूप छान चालले आणि थोडयांच दिवसांत तो प्रमुख व्यापाऱ्यांत गणला जाऊ लागला.

लाळघोटे

आदित्यसेन राजाच्या दरबारी अनेक राज्याधिकारी होते. ते सारे जण राजाची बरवर स्तुती करण्याची नेहमी संधी पहात असत व खोटी स्तुती करून त्याला नकोसे करून टाकीत. राजाला माहित होते की ही आपली होणारी स्तुती स्वार्थाप्रित्यर्थ आहे इमानदारीची नाही.

एक दिवस भयंकर थंडी होती. तेव्हां राजा उठला व आपल्या महालातून बाहेर आला त्याच्या मनात विचार घोळू लागला की आता पाहू तरी कोणत्या मुख स्तुती करणाऱ्याची गांठ पडते ते ?

राजाने शालीने आपले संपूर्ण अंग झांकून घेतले व तो राजमार्गाने चालू लागला जाताजाता त्याला एका घराच्या ओसरीवर एक माणूस आडवा झालेला दिसला.

आदित्यसेन राजाने त्या माणसाच्या जवळ जात विचारले—"अरे बाबा, इतक्या कडाक्याच्या थंडीत काही अंगावर न घेता पडला आहेस तुला थंडी वाजत नाही कां ?

अहो कां नाही वाजणार मी तर माझ्या अंगावर फाटके कांबळे पांघरले आहे नां ? तर त्यातून थंडी एका भोकातून येते व दुसऱ्या-भोकातून बाहेर निघून जाते पण तुम्हांला थंडीचा एवढा त्रास होतो आहे. मीं पहा कशी सहन करतो आहे ते ? त्या व्यक्तिने उत्तर देत म्हटले.

त्या माणसाच्या बोलण्याची गंमत वाटून राजाला हंसू येऊ लागले. राजाने त्याला विचारले—"ऐक, माझ्यापाशी सोन्याची शंभर नाणी आहेत त्यातली पहा मी तुला वीस देतो परंतु तू मला एक कबुल कर की, ह्या राज्याच्या राजाची जशी स्तुती करतात त्याप्रमाणे तू माझी कर कबुल ?"

"हात्तिच्या ! एवढ्याच्या वीस सोन्याच्या नाण्याने मी राजासारखी स्तुती करू ?

अपर्णा खीटे

ही किमत फारच लहान आहे बुवा! मला नाही जमणार." तो म्हणाला.

"ठिक आहे! माझ्यापाशी जेवढी संपत्ती आहे त्यातील अर्धी मी तुला देतो मग तर चालेल?" राजाने विचारले.

"मग तर आपण दोघे बरोबरीचे होऊ. त्यात स्तुती करण्याचा प्रश्नच कुठे उरतो." त्या गरीब व्यक्तिने म्हटले.

त्याच्या उत्तरावर राजा अत्यंत खुष झाला. त्याने असा विचार केला की, आपण थोडे पुढे चालत गेलो तर तो माणूस धनाच्या लोभाने पाठोपाठ धावत येईल. तो आला नाही, तेव्हां नाईलाजाने राजा पुन्हां त्या गरीब व्यक्तिजवळ आला.

राजाला जवळ आलेले पहाताच त्या व्यक्तिने आश्चर्याने विचारले–"सरकार आपण बहुदा पुन्हां मला काही प्रश्न विचारण्याच्या उद्देशाने पुन्हां परत आला.

"प्रश्न करण्यासाठी नाही मी तू केलेली स्तुती ऐकण्यासाठी पुन्हां परत आलो आहे. मी तुला पूर्वीच सांगितले सोन्याची शंभर नाणी आहेत." राजा म्हणाला. "हो तुम्ही मगाशीच सांगितले" ती गरीब व्यक्ति म्हणाली. "ठिक आहे! मी ती सारी शंभर सोन्याची नाणी तुला देतो. मग तर तू राजाबरोबर माझी स्तुती करशील नां?" त्याने गरीब व्यक्तिला विचारले.

"सरकार, जर कां हे सारे पैसे माझे झाले, तर मला तुमची स्तुती करण्याची गरजच काय? पाहीजे तर तुम्हांलाच फार गरज वाटत असेल तर तुम्हीच माझी स्तुती करा." तो गरीब मोठमोठयाने हसत म्हणू लागला.

ते पाहून राजासुद्धा त्याच्या बरोबर त्याच स्वरात हंसू लागला.

त्यानंतर राजाने त्या गरीब व्यक्तिला आपली ओळख करून दिली व त्याला सोन्याच्या शंभर सुवर्ण मुद्रा बक्षीस देऊन राजदरबारात त्याची नियुक्ति केली.

ते सर्व समजताच राजदरबारातील इतर अधिकाऱ्यांनी राजाची वरवर स्तुती करण्याचे सोडून दिले.

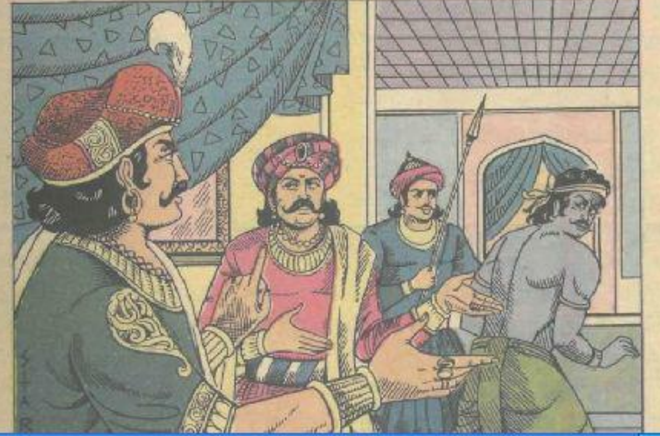
चोर

अवंतीचा राजा मोठा महत्वाकांक्षी धूर्त होता. त्याने आपले राज्य वाढविण्याच्या दृष्टीने आजूबाजूच्या अनेक राज्यावर हल्ला केला व अनेक संपत्ती जमवली परंतु त्या युद्धामुळे व्यापारी वर्गात भष्ट्राचार सुरु झाला. नैसर्गिक संकटे न येता सुद्धा राज्यात अकाल पडू लागला.

खाद्यपदार्थ कमी झाल्यामुळे राज्यभर चोऱ्यामाऱ्या दंगेधोपे होऊ लागले. शेवटी राजाच्या खजिन्यात हात घालून चोरी करतांना एका चोराला पकडण्यात आले ते पहाताच मंत्र्यानी राजा समक्ष शिपायांना आज्ञा केली–"ह्या चोराला सोडून द्या."

चोर निघून जाताच राजाने मंत्र्याला विचारले–"आपण त्या चोराला सोडून कां दिलेत?" त्यावर मंत्री म्हणाला–"महाराज, मला क्षमा करा. ह्याने चोरी नक्की केली आहे. परंतु चोरी करण्याची परिस्थिती तर आपणच उत्पन्न केली आहे नां!"

मंत्र्याचे उत्तर ऐकून राजाचे डोळे उघडले ह्यानंतर राजाने ऊठसुट युद्ध करणे थांबवले व देशात शांतता सुविधा उत्पन्न करण्याच्या योजना आंखल्या.

भाटाची युक्ति

कोण्या एका गावात चंडेल नावाचा एक भाट रहात होता. तो मोठा चतूर होता. गावांत कोणतेही मंगल कार्य असो चंडेल त्या कार्यक्रमास खास आवंर्जून जाई व स्वतःच्या रचलेल्या स्तुतीसुमनांची उधळण करुन तेथील उभयतांकडून पुरस्कार व प्राप्त करे. स्वतःचा उदर-निर्वाह चालवित असे.

त्या गावातील बऱ्याच थोरामोठ्यां लोकांनी चंडेलला काही ना काहीं कार्याला बोलावून बऱ्याच वस्तू भेटी दाखल दिलेल्या होत्या. परंतु त्या गावच्या पाटलाने त्याला अद्याप एक फुटकी कवडी सुद्धा दिलेली नव्हती. पाटलाकडे जेव्हां केव्हां काही शुभकार्य होई तेव्हां चंडेल नेंहमी प्रमाणें जाऊन आपले काव्य तेथे म्हणून परत येई. दर खेपेस कंजुस पाटील त्याला म्हणे– "अरे बाबा! काय सुंदर काव्य केलेस ह्यासाठी तुला खरोखरी उत्तम बक्षीस मिळाले पाहिजे. तू पुढच्या खेपेस माझ्या घरी काही कार्य निघाले की मला नक्की प्रथम भेट बर कां?"

ह्या खेपेस पाटलाच्या सर्वात धाकट्या मुलीचे लग्न ठरले. तेव्हां चंडेलाने मनोमन निश्चय केला की ह्यावेळी कसेही ह्या कार्यात पाटलाकडून नक्कीच बक्षिस प्राप्त करावयाचे. त्याच्याकडे दुभती गाय नव्हती. त्यामुळे त्याला नेहमी फार त्रास होत असे. चंडेलने विचार केला की कोणत्याही परिस्थितीत आता पाटलाकडून मुलीच्या लग्नाप्रित्यर्थ एक दुभती गायमिळवायची

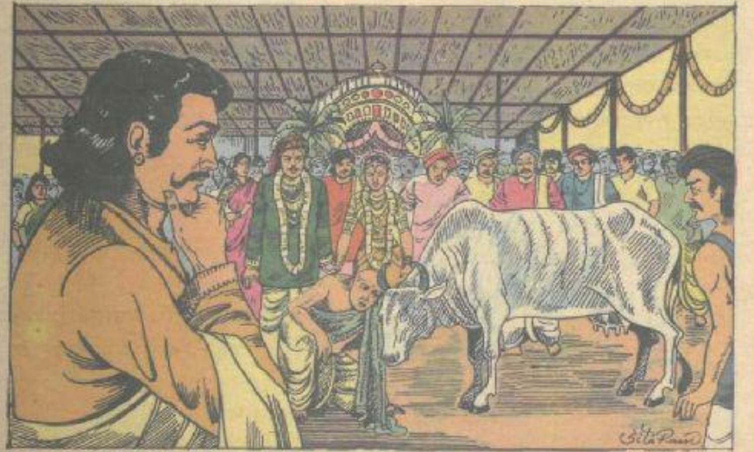
एकदा लग्न प्रसंगी पाटील व त्याचे सगेसोयरे मोठ्या आनंदाने गप्पा गोष्टी करीत बसलेले होते. त्या वेळी चंडेल मधेच जात पाटलाची स्तुती सर्वासमोर गावू लागला व वधुवराला आशिवाद देत त्याच्यावर केलेली काव्ये म्हणू लागला. ती ऐकून सर्वांना फार आनंद वाटला. संधी सापडताच चंडेल म्हणाला–"प्रभू, तुमच्या-सारखा दानशूर सापडणार सुद्धा नाही तेव्हां मला बक्षीस देऊन टाका."

आपल्या मित्रमंडळी नातेवाईक, ह्यांच्या कोंडाळ्यात पाटलाला नाही म्हणता येणे अशक्य होते. जर दिले नाही तर अपमान झाल्याप्रमाणे होणार. त्यामुळे त्याने उत्सा-हाचा आव आणीत विचारले–"अरे बावचळू नकोस सांग तुला काय बक्षीस हवे?"

"अन्नदाता, मी लेकरेबाळे असलेला गृहस्थ आहे- कृपा केलीत तर एक दुभती गाय मला द्यावीं!" चंडेलने विनंती केली. ताबडतोब पाटलाने एका नोकराला हांक मारली नोकरजवळ येताच त्याच्या कानांत काहीतरी कुजबुज करीत म्हटले–"अरे ऐक, ह्याला एक गाय आणून देऊन टाक."

नोकर एक वयस्क गाईला ओढत घेऊन आला त्या वयस्क गाईला समोर पहाताच तेथे उपस्थित असलेल्या सर्वांना मोठा अंचबा वाटू लागला. ते सर्वजण आश्चर्याने पाहू लागले.

चंडेलच्या समोर मोठा गहन प्रश्न निर्माण झाला. तेव्हां हिला घेऊन गेले किंवा नाही तर पाटलाचा अपमान झाल्या सारखा होईल तेव्हां न नेण्या करीता त्यानें एक उपाय शोधला. तो त्या गाईच्या जवळ गेला व तिच्या कानात काहीतरी पुटपुटल्या सारखा बोलण्याचा अभिनय केला. नंतर असे ढोंग करून त्याने तिच्या तोंडाजवळ

कान नेऊन ऐकण्याचा बहाणा केला की ती जसे काही ह्याला सांगतेच आहे.

"अरे चंडेला, तुझी गाईच्या बरोबर काय खुसुखुस चालली आहे?" पाटील म्हणाला.

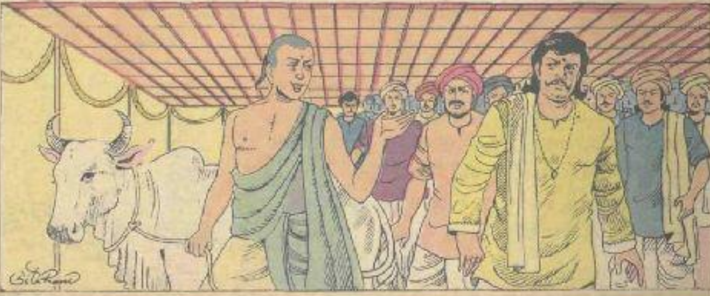
"मालक, तशी काही खास गोष्ट नाही हो? मी फक्त तिला एवढेच विचारत होतो की काय तू वासरे देऊ शकतेस कां?" चंडेलाने झटक्यात उत्तर दिले.

पाटलाने उपहासाने विचारले-"ठिक आहे, अरे पण तुझ्या प्रश्नाचे तर तिने काही उत्तर दिले असेल नां!"

अहो ती गाय म्हणते-"मी कृतयुगात महिषासुराकडे रहात होते. परंतु महिषासुराचा आदिशक्तिने संहार केला. कृतयुग संपून गेले तरी मला मरण आले नाही. नंतर त्रेतायुग आला. रावणाचा जन्म व रामचंद्राच्या हातून रावणाचे मरण हे सर्व मी स्वतः डोळ्याने पाहिले. ह्यानंतर द्वापरयुगात कंसाने जन्म घेतला. कृष्णाकडून कंसाचा वध झालेला सुद्धा मी स्वतः डोळ्याने पाहिला. तरी सुद्धा मी मेले नाही. परंतु मी खरे मनापासून सांगते आत्ता कोणत्याही वस्तूची किंवा गोष्टीची अभिलाषा आसक्ति नाही. माझ्या मनात आता वैराग्य निर्माण झाले आहे. पहाता पहाता कलियुग सुद्धा आले. इतकी वर्षे जगत आलेल्या मला तुम्ही असा प्रश्न करावा की तू किती वासरे जन्माला घालशिल. हे विचारणाऱ्या तुला लाज वाटली पाहिजे. लोक ते पाहून मला हसणार नाहीत कां? असे उत्तर दिले प्रभू!" चंडेल पाटलाला म्हणाला.

चंडेलाचे उत्तर ऐकताच तेथे उपस्थित असलेले सर्व लोक पोट धरधरून हंसू लागले. सर्व लोकांसमोर पाटलाला लाजल्या सारखे झाले त्याचा अपमान झाला. त्यांनी लाजेने मान खाली घातली.

"अरे मुर्खा, तुला एक दुभती गाय आणायला सांगितली तर एक जख्खड म्हातारी गाय हांकीत आणलीस काय रे?" असे म्हणत त्याने आपला सारा राग नोकरावर काढला. शेवटीं उत्तमपैकी दुभती गाय घेऊन आला व ती त्याने चंडेलाला दिली.

जास्त धुके

जगात सर्वात जास्त धुके असणारा प्रदेश म्हणजे कॅनडातील न्युफौण्डमधील ग्राण्डबांक्स नावाचे शहर तेथे वर्षातील १२० दिवस सतत रांत्रदिवस धुके पसरलेले असते.

